

LKI-4101-12-00/2013
Nr ewid. 66/2014/P13149/LKI

Informacja o wynikach kontroli

**OCHRONA PRAW AUTORSKICH
W PRACACH DYPLOMOWYCH
W SZKOŁACH WYŻSZYCH**

MISJA

Najwyższej Izby Kontroli jest dbałość o gospodarność i skuteczność w służbie publicznej dla Rzeczypospolitej Polskiej

WIZJA

Najwyższej Izby Kontroli jest cieszący się powszechnym autorytetem najwyższy organ kontroli państwowej, którego raporty będą oczekiwanym i poszukiwanym źródłem informacji dla organów władzy i społeczeństwa

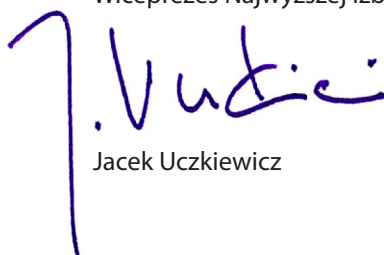
Dyrektor Delegatury NIK w Kielcach:

Grzegorz Walendzik

Akceptuję:

Wiceprezes Najwyższej Izby Kontroli

Jacek Uczkiewicz

Zatwierdzam:

Prezes Najwyższej Izby Kontroli

Krzysztof Kwiatkowski

Warszawa, dnia 31-X-2014r.

Najwyższa Izba Kontroli
ul. Filtrowa 57
02-056 Warszawa
T/F +48 22 444 50 00

www.nik.gov.pl

WPROWADZENIE	5
1. ZAŁOŻENIA ORGANIZACYJNE	6
1.1. Temat kontroli	6
1.2. Uzasadnienie podjęcia kontroli	6
1.3. Cel i zakres kontroli	6
2. PODSUMOWANIE WYNIKÓW KONTROLI	7
2.1. Ogólna ocena kontrolowanej działalności	7
2.2. Synteza wyników kontroli	7
2.3. Uwagi końcowe i wnioski	11
3. WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI	12
3.1. Zajęcia z ochrony własności intelektualnej	12
3.2. Oświadczenia o autorstwie pracy	12
3.3. Opieka promotorska i seminarium dyplomowe	13
3.3.1. Sposoby sprawowania opieki promotorskiej	13
3.3.2. Organizacja seminariów dyplomowych i opieki promotorskiej	15
3.4. Komputerowe programy antyplagiatowe	18
3.4.1. Doświadczenia użytkowników programów antyplagiatowych	18
3.4.2. Funkcjonowanie programów antyplagiatowych	19
3.4.3. Wyniki badania obronionych prac programem antyplagiatowym	22
3.5. Recenzje i egzaminy dyplomowe	23
3.6. Działania podejmowane w przypadkach wykrycia naruszeń praw autorskich	24
3.7. Pozostałe zagadnienia związane z przedmiotem kontroli	25
3.7.1. Inne działania o charakterze edukacyjnym i prewencyjnym	25
3.7.2. Ewaluacja i audyt wewnętrzny	25
3.7.3. Oceny dokonywane przez Polską Komisję Akredytacyjną	26
3.7.4. Ustalenia wskazujące na zagrożenie mechanizmami korupcjogennymi	27
3.8. Wyniki ankiety studenckiej	27
4. INFORMACJE DODATKOWE	30
4.1. Przygotowanie kontroli	30
4.2. Postępowanie kontrolne i działania podjęte po zakończeniu kontroli	30
4.3. Finansowe rezultaty kontroli	31
5. ZAŁĄCZNIKI	32

Wykaz stosowanych skrótów i pojęć

- Plagiat** przywłaszczenie (przypisanie sobie) autorstwa lub współautorstwa całości bądź części cudzego, prawnie chronionego dobra intelektualnego (w szczególności utworu). Określenie to nie ma definicji normatywnej. Plagiat może mieć charakter **jawny** (przejęcie cudzego utworu w całości lub w znacznej części w niezmienionej postaci lub ze zmianami, które są niewielkie) albo **ukryty** (reprodukcja cudzego utworu w istotnych elementach jego treści, lecz w postaci mniej lub bardziej przekształconej). Z plagiatem mamy do czynienia wtedy, gdy inna osoba przejmuje z cudzego dzieła elementy o charakterze twórczym¹.
- Prace dyplomowe** prace licencjackie, inżynierskie i magisterskie. Dla potrzeb kontroli pojęciem tym objęto także tzw. projekty dyplomowe – stosowany na niektórych uczelniach rodzaj prac dyplomowych, przygotowywanych w grupach podczas zajęć projektowych, stanowiący podstawę ukończenia studiów I stopnia.
- Prawo autorskie** część prawa własności intelektualnej; zbiór przepisów wydanych z myślą o ochronie interesów twórców oraz stosunków prawnych związanych z tworzeniem utworów, korzystaniem z nich i ich ochroną. W szerszym znaczeniu obejmuje także regulacje odnoszące się do tzw. **praw pokrewnych** – praw wyłącznych przyznawanych m.in. artystom wykonawcom, producentom fonogramów, nadawcom radiowym i telewizyjnym².
- Prawo własności intelektualnej** obejmuje prawo autorskie i prawa pokrewne, a także prawo własności przemysłowej (zespół przepisów regulujących powstanie, treść, zmianę, ustanie i ochronę praw podmiotowych do dóbr niematerialnych: wzorów użytkowych, wynalazków, znaków towarowych, wzorów przemysłowych, nazw handlowych, znaków usługowych, topografii układów scalonych, geograficznych oznaczeń pochodzenia, nowych odmian roślin)³.
- Programy antyplagiatowe** narzędzia informatyczne, wykrywające w analizowanych tekstach (w wersji elektronicznej) ciągi wyrazów identycznych ze znajdującymi się w Internecie i udostępnionych bazach danych (np. prac uprzednio obronionych na danej uczelni).
- Utwór** każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiegokolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia⁴.

¹ J. Barta, R. Markiewicz (red.), *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Warszawa 2011, str. 725–726.

² J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Przepisy z wprowadzeniem*, Warszawa 2014, str. 17.

³ J. Sieńczyło-Chlabicz (red.), *Prawo własności intelektualnej*, Warszawa 2011, str. 333–339.

⁴ Art. 1 ust. 1 ustawy z 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 ze zm.).

Z kwestią poszanowania praw autorskich innych osób w pracach dyplomowych wiążą się dwa najważniejsze ryzyka. Pierwszym jest przedstawienie przez studenta samodzielnie „stworzonej” pracy, zawierającej nieoznaczone zapożyczenia z innych utworów (jeśli zapożyczone fragmenty mają charakter twórczy, mamy do czynienia z plagiatem). Drugim – przedstawienie pracy, która została opracowana na zlecenie przez inną osobę (np. kupionej w Internecie). Kupowanie prac przygotowanych przez inne osoby i przypisanie sobie następnie własnego autorstwa jest przywłaszczeniem autorstwa lub wprowadzeniem w błąd co do autorstwa cudzego utworu, czyli plagiatem (zgoda faktycznego autora pracy nie ma w tym przypadku znaczenia)⁵.

W Internecie z łatwością można znaleźć ogłoszenia osób, które za opłatą gotowe są napisać pracę licencjacką, magisterską, a nawet doktorską na niemal dowolny temat. Przegląd tych ofert może robić wrażenie – padają w nich zapewnienia o krótkich terminach realizacji, wysokiej jakości produktu, zapewnieniu anonimowości oraz wysokich kompetencjach (także potwierdzonych tytułem naukowym) i dużym doświadczeniu autorów prac. W cenie usługi można otrzymać wprowadzanie poprawek, zgodnie ze wskazówkami promotora, oraz wydruk raportu z programu antyplagiatowego, potwierdzający, iż praca nie wzbudzi podejrzeń w czasie badania na uczelni. Nie stwarza problemów także zakup gotowej pracy zaliczeniowej czy licencjackiej – można wybierać wśród licznych ofert z różnych dziedzin wiedzy. Z uwagi m.in. na trudności dowodowe, w zasadzie nikt nie prowadzi walki z tego typu ofertami⁶.

Prace zawierające nieoznaczone zapożyczenia oraz napisane na zlecenie stanowią problem nie tylko etyczny i prawny, ale także społeczny. Nie budzi wątpliwości ich negatywny wpływ na jakość kształcenia, kwalifikacje i kompetencje nieuczniwych absolwentów, a w konsekwencji i na jakość realizowanych przez nich zadań. Problematyka ochrony praw autorskich w szkołach wyższych nie była dotychczas przedmiotem badania NIK. Zjawisko naruszania praw autorskich z pewnością występuje także w niepublicznych uczelniach, jednak z uwagi na zakres uprawnień Najwyższej Izby Kontroli nie zostały one objęte niniejszą kontrolą. Miała ona na celu w szczególności dokonanie oceny, czy w publicznych szkołach wyższych funkcjonuje spójny i skuteczny system zapobiegania i wykrywania naruszeń praw autorskich w pracach dyplomowych.

Od 1 października 2014 r. na uczelni nałożony został obowiązek⁷ sprawdzania pisemnych prac dyplomowych przed egzaminem dyplomowym z wykorzystaniem programów antyplagiatowych, współpracujących z ogólnopolskim repozytorium pisemnych prac dyplomowych⁸. Wyniki niniejszej kontroli stanowią głos w dyskusji związanej ze zmianami w tym obszarze.

⁵ J. Barta, R. Markiewicz (red.), *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Warszawa 2011, str. 726. Oferowanie (np. na stronach internetowych) prac, które mają być upowszechnione z przywłaszczonym autorstwem, stanowi co najmniej podżeganie lub pomocnictwo do przestępstwa z art. 115 ust. 1 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Przepis ten stanowi, że kto przywłaszcza sobie autorstwo albo wprowadza w błąd co do autorstwa całości lub części cudzego utworu albo artystycznego wykonania, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 3.

⁶ Zagadnienie handlu pracami dyplomowymi w Internecie nie było przedmiotem bezpośrednich badań NIK w ramach tej kontroli.

⁷ Art. 167a ust. 4 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, zmienionej ustawą z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2014 r., poz. 1198).

⁸ Rektorzy uczelni w terminie do dnia 31 grudnia 2016 r. są zobowiązani wprowadzić do ogólnopolskiego repozytorium pisemnych prac dyplomowych dane dotyczące prac dyplomowych, których obrona zakończyła się pozytywnym wynikiem i odbyła się po dniu 30 września 2009 r. Repozytorium ma być elementem obecnie funkcjonującego Systemu Informacji o Szkolnictwie Wyższym, prowadzonego w systemie informatycznym POL-on. Podmiotem odpowiedzialnym za prowadzenie ogólnopolskiego repozytorium prac dyplomowych będzie minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego, natomiast wybór programu antyplagiatowego będzie należał bezpośrednio do uczelni. Jak poinformowała w trakcie kontroli prof. dr hab. Lena Kolarska-Bobińska, Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego, minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego nie będzie ingerował w wykorzystywany przez poszczególne uczelnie program antyplagiatowy, organizując jedynie powszechne, ogólnodostępne repozytorium prac dyplomowych.

1.1 Temat kontroli

Kontrola *Ochrona praw autorskich w pracach dyplomowych w szkołach wyższych* (nr P/13/149) została podjęta z inicjatywy Najwyższej Izby Kontroli.

1.2 Uzasadnienie podjęcia kontroli

Upowszechnienie się studiów spowodowało, iż naukę w szkołach wyższych podejmują nie tylko najlepsi absolwenci szkół średnich, ale także ci, którzy osiągali przeciętne i słabe wyniki w nauce. Rozwijające się środki komunikacji dają studentom możliwość sięgnięcia do ogromnej liczby materiałów w wersjach elektronicznych, co ułatwia wykorzystywanie ich w swoich pracach, niejednokrotnie bez podawania źródeł.

1.3 Cel i zakres kontroli

Celem kontroli była ocena funkcjonowania systemu ochrony praw autorskich w pracach studentów oraz jego skuteczności w zakresie zapobiegania naruszeniom praw autorskich i ich wykrywania. Ocena dotyczyła procedur i działań podejmowanych w celu przeciwdziałania i wykrywania naruszeń praw autorskich, a także działań podejmowanych w przypadkach stwierdzenia naruszeń tych praw. Kontrolą prowadzoną w IV kwartale 2013 r. i I kwartale 2014 r. objęto 14 publicznych szkół wyższych – po dwie z siedmiu województw: dolnośląskiego, małopolskiego, mazowieckiego, podlaskiego, świętokrzyskiego, wielkopolskiego i zachodniopomorskiego. Wybrano uczelnie różnego typu (cztery uniwersytety klasyczne, cztery uniwersytety przymiotnikowe, dwie politechniki i cztery państwowe wyższe szkoły zawodowe), o zróżnicowanej wielkości, zarówno stosujące komputerowe programy antyplagiatowe (w niejednakowym zakresie), jak i niekorzystające z nich. Kontrolę poprzedziły kontrole rozpoznawcze, przeprowadzone w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie oraz w Uniwersytecie Warszawskim w I i II kwartale 2013 r., w zakresie ochrony praw autorskich w szkołach wyższych (nr R/13/001). Wyniki tych kontroli zostały wykorzystane w niniejszej Informacji.

Wykaz skontrolowanych jednostek organizacyjnych, osób kierujących tymi jednostkami, a także ocen kontrolowanej działalności zawartych w wystąpieniach pokontrolnych NIK, stanowi załącznik nr 5.3 do niniejszej Informacji.

Kontrole przeprowadzono na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli⁹, z uwzględnieniem kryteriów określonych w art. 5 ust. 1 ustawy o NIK, tj. pod względem legalności, gospodarności, celowości i rzetelności.

Kontrolą objęto okres od 1 października 2011 r. do czasu zakończenia czynności kontrolnych w poszczególnych jednostkach¹⁰.

⁹ Dz. U. z 2012 r., poz. 82 ze zm.

¹⁰ Badania kontrolne zakończono we wszystkich kontrolowanych jednostkach w okresie od 24 stycznia do 12 marca 2014 r.

2.1 Ogólna ocena kontrolowanej działalności

W kontrolowanych publicznych szkołach wyższych podjęte zostały działania w celu stworzenia systemu ochrony praw autorskich w pracach dyplomowych, jednak stosowane rozwiązania nie zapewniają skutecznego zapobiegania i wykrywania naruszeń tych praw.

W okresie objętym kontrolą uczelnie były zobowiązane do tworzenia i doskonalenia wewnętrznego systemu zapewnienia jakości, który mógł uwzględnić działania w zakresie zapobiegania i wykrywania plagiatów¹¹. Wprowadzone mechanizmy kontroli obejmowały wymaganie od studentów oświadczeń o samodzielnym napisaniu pracy dyplomowej, opiekę promotora, recenzję pracy, egzamin dyplomowy. Większość skontrolowanych uczelni (12 spośród 14) lub ich niektóre jednostki organizacyjne (wydziały) wykorzystywały także komputerowe programy antyplagiatowe. W ocenie NIK, skuteczność podejmowanych działań była jednak niewystarczająca w stosunku do wagi problemu. Przyjęte w 10 uczelniach rozwiązania organizacyjne nie sprzyjały rzetelnemu prowadzeniu opieki promotorskiej – opiekunowie prac byli obciążeni nadmierną liczbą studentów sporządzających pod ich opieką prace dyplomowe. O ograniczonej skuteczności działań podejmowanych zarówno przez promotorów, jak i recenzentów, świadczy występowanie przypadków nieoznaczonych zapożyczeń z cudzych utworów w obronionych już pracach dyplomowych. W jednej z nich postępowanie wyjaśniające na uczelni, podjęte w wyniku działań NIK, potwierdziło plagiat.

Ujawniane przez uczelnie przypadki plagiatów są sporadyczne. Sprzyja temu fakt, iż procedury wewnętrzne uczelni nie zawsze wskazują jednoznaczne sposoby postępowania w przypadku podejrzenia plagiatu. Programy antyplagiatowe, choć ułatwiają wykrycie nieuprawnionych zapożyczeń, nie mogą zapewnić ochrony oryginalności prac. Ich skuteczność w znacznej mierze determinuje wykorzystywana do porównań baza danych. Kluczowe znaczenie ma także sposób interpretacji przez promotorów wyników badania pracy w programie. Wyniki kontroli wskazują na przypadki zarówno nieuzasadnionego ignorowania ich, jak i posługiwania się nimi w sposób bezkrytyczny, co w skrajnym przypadku doprowadziło do modyfikacji pracy dyplomowej już po jej obronie.

Warunkiem koniecznym poszanowania praw autorskich w pracach dyplomowych jest zapewnienie studentom odpowiedniego poziomu wiedzy w tym zakresie. Mimo tego, że studentom w większości umożliwiono udział w zajęciach z zakresu ochrony własności intelektualnej, jedną z przyczyn nieprawidłowości stwierdzonych w wyniku kontroli często była niepełna wiedza o zasadach poszanowania cudzej własności intelektualnej, cytowania literatury i materiałów źródłowych.

2.2 Synteza wyników kontroli

1. Według rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego¹², osoba posiadająca kwalifikacje pierwszego stopnia „zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego”, a osoba posiadająca kwalifikacje drugiego stopnia „zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego

¹¹ Od 10 października 2014 r. działania w zakresie zapobiegania plagiatom i ich wykrywania muszą być uwzględnione w wewnętrznym systemie zapewnienia jakości kształcenia na uczelni – § 11 ust. 1 pkt 5 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 3 października 2014 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia (Dz. U. z 2014 r., poz. 1370).

¹² Dz. U. Nr 253, poz. 1520.

oraz konieczność zarządzania zasobami własności intelektualnej”. **Skontrolowane uczelnie uwzględniały w programach nauczania zajęcia w zakresie ochrony własności intelektualnej, bądź treści związane z ochroną praw autorskich podejmowane były w ramach innych przedmiotów.** Uchybienia dotyczące nieuwzględniania w programach nauczania zajęć z zakresu własności intelektualnej stwierdzono w 2 z 14 objętych kontrolą szkołach wyższych. W trakcie kontroli anonimowemu badaniu ankietowemu we wszystkich jednostkach objętych kontrolą poddano 1.410 studentów pierwszego roku studiów II stopnia. Ponad połowa badanych studentów uznała zajęcia z zakresu ochrony własności intelektualnej za co najwyżej średnio przydatne, natomiast niemal co piąty ankietowany uznał, że przydatność ich jest mała, bardzo mała lub zajęcia takie są zupełnie nieprzydatne (szerzej w rozdziale 3.1 na stronie 12 oraz w rozdziale 3.8 na stronie 27 Informacji).

2. Objęte kontrolą publiczne szkoły wyższe stosowały różne rozwiązania w zakresie **wymogów dotyczących sprawowania opieki promotorskiej, co wynikało z potrzeby dostosowania tych rozwiązań do specyfiki dziedzin i dyscyplin naukowych.** Najbardziej ogólne uregulowania zawarte były w regulaminach studiów, a szczegółowe wymagania określano na poziomie poszczególnych jednostek organizacyjnych uczelni, prowadzących działalność dydaktyczną. W ośmiu uczelniach wprowadzono formalne ograniczenia maksymalnej liczby uczestników seminarium dyplomowego (zazwyczaj na poziomie 10–20 osób), które jednak w połowie z nich bywały przekraczane. Wpływ na tworzenie zbyt licznych grup seminaryjnych miały m.in. czynniki finansowe. Skuteczność sprawowanej opieki promotorskiej ograniczała zbyt duża liczba studentów, pozostających pod opieką jednego nauczyciela akademickiego. Tylko w 3 spośród 14 skontrolowanych szkół wyższych ustalono ogólnouczelniany limit liczby studentów, przygotowujących prace u jednego promotora. W dwóch innych uczelniach limity takie były określone na poziomie poszczególnych (niektórych) wydziałów, a w dwóch kolejnych wprowadzono regulacje, eliminujące finansową motywację nauczycieli akademickich do sprawowania opieki nad nadmierną liczbą studentów (ograniczenie liczby osób możliwych do przedstawienia do rozliczenia finansowego). **W 10 spośród 14 skontrolowanych uczelni (wszystkich poza czterema państwowymi wyższymi szkołami zawodowymi) występowało zjawisko nadmiernego obciążenia promotorów liczbą dyplomantów¹³,** które dotyczyło od jednego do dziesięciu procent wszystkich promotorów. W niektórych przypadkach nauczyciele akademicy sprawujący opiekę nad znaczną liczbą prac pracowali także w innych szkołach wyższych lub pełnili na uczelni kluczowe funkcje (rektora, prorektora, dziekana wydziału). W trzech uczelniach występowały przypadki, kiedy nauczyciel akademicki obejmował opieką promotorską ponad 100 studentów w jednym roku akademickim (szerzej w podrozdziale 3.3.2 na stronie 15 Informacji).
3. W czterech uczelniach nie określono jednoznacznie sposobu postępowania nauczycieli akademickich w przypadku stwierdzenia naruszenia praw autorskich, a w pozostałych uczelniach sposoby te wynikały bezpośrednio z procedur korzystania z programów antyplagiatowych. **Nawet rażące przypadki naruszania praw autorskich, wykrywane przez promotorów na etapie konsultacji prac dyplomowych, były wyjaśniane na linii student – promotor.** Wyniki kontroli wskazują, że wśród przyczyn nieujawniania ich jest chęć umożliwienia studentowi kontynuacji i ukończenia studiów. Spośród 14 objętych kontrolą uczelni, w 6 prowadzono postępowania (wyjaśniające, dyscyplinarne) dotyczące 7 przypadków podejrzenia plagiatów w pracach dyplomowych. Nieprawidłowe działanie uczelni stwierdzono w jednym z tych przypadków.

¹³ Ocenę taką formułowano, gdy liczba studentów, przygotowujących prace dyplomowe u jednego promotora w jednym roku akademickim, przekraczała 40. Podejście takie miało na celu ujednoczenie wyników kontroli w poszczególnych szkołach wyższych, przy czym odpowiednia liczba dyplomantów, umożliwiająca sprawowanie rzeczywistego nadzoru nad powstawaniem pracy, może być istotnie niższa. Zależy ona m.in. od rodzaju prac (licencjackie, magisterskie), dziedziny wiedzy, wybranych tematów, przygotowania i możliwości intelektualnych studentów.

Ujawniono także zaniechanie (w stosunku do 5 prac) podjęcia przewidzianych przepisami prawa i procedurą antyplagiatową działań, mimo podejrzenia popełnienia plagiatu (szerzej w rozdziale 3.3 na stronie 13 oraz w rozdziale 3.6 na stronie 24 Informacji).

4. Komputerowe programy antyplagiatowe (w różnym zakresie) wykorzystywane były do weryfikacji prac dyplomowych w 12 z 14 uczelni objętych kontrolą¹⁴. Narzędzia te wykrywają w analizowanych pracach ciągi słów (o określonej liczbie wyrazów, wybranej przez użytkownika) identyczne ze znajdującymi się w Internecie oraz bazie danych (zazwyczaj prac obronionych na danej uczelni). Ich skuteczność zależy więc w znacznej mierze od wielkości bazy danych, z którą porównywane są analizowane prace. Tylko trzy uczelnie korzystały z baz zawierających prace obronione w innych uczelniach¹⁵. W trakcie kontroli użytkownicy informowali o różnego rodzaju ograniczeniach technicznych i użytkowych programów antyplagiatowych, szczególnie w obszarze nauk ścisłych. **W pięciu uczelniach (41,7% korzystających z programów) stwierdzono przypadki nieprzestrzegania wewnętrznych procedur antyplagiatowych, a w trzech (25,0%) – niewłaściwego użytkowania programów** (np. bez analizy wyników sprawdzenia). Skutkiem tego było dokonywanie w pracach niepotrzebnych zmian redakcyjnych (występowały przypadki wprowadzania zmian do prac dyplomowych sprawdzonych w systemie tylko po to, żeby obniżyć wykazany przez program antyplagiatowy współczynnik zapożyczeń¹⁶). W jednym przypadku bezkrytyczne podejście promotora do wyników badania doprowadziło do modyfikacji pracy licencjackiej już po jej obronie. W czterech objętych kontrolą uczelniach stwierdzono znaczące niewykorzystanie wykupionych limitów sprawdzeń w programach antyplagiatowych, co NIK oceniła jako niegospodarne. W trakcie kontroli przeprowadzono we wszystkich skontrolowanych uczelniach analizę łącznie 320 obronionych prac dyplomowych z użyciem komputerowego programu antyplagiatowego¹⁷. **W obronionych w dziewięciu uczelniach 35 pracach (10,9% zbadanych) stwierdzono występowanie nieoznaczonych zapożyczeń z innych utworów lub Internetu**¹⁸. W większości skala i charakter zapożyczeń, zdaniem NIK, nie uzasadniały stwierdzenia, że prace te były plagiatami, tym niemniej ich występowanie wskazuje na nieskuteczność sprawowanej opieki promotorskiej. Przyczyną nieprawidłowości polegających na braku oznaczenia wykorzystanych źródeł była m.in. niewystarczająca wiedza studentów na temat zasad poszanowania praw autorskich i poprawnego cytowania. W związku z nieoznaczonymi zapożyczeniami o istotnym rozmiarze i znaczeniu w siedmiu pracach obronionych w dwóch szkołach wyższych, NIK poinformowała rektorów o stwierdzonych nieprawidłowościach. Obaj rektorzy powołali komisje do wyjaśnienia tych spraw. W stosunku do jednej z prac, komisja ekspertów potwierdziła wystąpienie plagiatu (szerzej w rozdziale 3.4 na stronie 18 Informacji).
5. W trakcie kontroli dokonano przeglądu metod weryfikacji prac dyplomowych, stosowanych przez 204 promotorów, opiekujących się w objętych kontrolą jednostkach największą liczbą prac. Celem badania było m.in. zidentyfikowanie metod, jakimi promotorzy posługują się w celu

¹⁴ We wszystkich stosowano program Plagiat.pl. Jak wynika z analizy przedkontrolnej, zasady działania innych dostępnych na rynku narzędzi są bardzo zbliżone. Trzy uczelnie poinformowały także o udziale w inicjatywie mającej na celu opracowanie ogólnopolskiego systemu antyplagiatowego (OSA) w ramach Międzyuniwersyteckiego Centrum Informatyzacji. System OSA do porównania tekstów nie korzysta bezpośrednio z oryginalnej ich postaci, lecz z tzw. map (wektorów), które są strukturami danych przechowującymi częściową informację o tekstach. <http://osaweb.pl/update/dokumentacja.pdf>, dostęp 4 września 2014 r.

¹⁵ Na zasadzie wzajemności, w ramach Ogólnopolskiego Międzyuczelnianego Systemu Antyplagiatowego (użytkowników programu Plagiat.pl).

¹⁶ Określa on, w jakim stopniu praca składa się z fragmentów identycznych z wykrytymi w innych tekstach – stanowi stosunek liczby wyrazów odnalezionych w innych tekstach do całkowitej liczby wyrazów w badanym dokumencie.

¹⁷ Z uwagi na największą liczbę uczelni użytkujących to narzędzie, wykorzystano program Plagiat.pl.

¹⁸ Także stron w rodzaju www.sciaga.pl, www.wkuwanko.pl, www.chomikuj.pl.

zminimalizowania ryzyka pozytywnej oceny pracy niesamodzielnej (napisanej na zlecenie przez inną osobę). Jak wynika z przeglądu, **podstawową metodą weryfikacji samodzielności prac studentów jest bieżąca konsultacja prac w trakcie pisania**. Niezbędny jest bezpośredni kontakt ze studentem w trakcie zajęć seminaryjnych (rozmowa, na podstawie której promotor jest w stanie określić stan jego wiedzy i znajomość materiału źródłowego, z którego korzystał) oraz przyjmowanie i zatwierdzanie prac etapami tj. rozdziałami, podrozdziałami. Studenci poddani badaniu ankietowemu potwierdzili, że w trakcie seminarium licencjackiego mieli obowiązek zaprezentowania planu pracy, przedmiotu i celu pracy oraz metod badawczych (91,8% wypowiedzi), a promotorzy sprawdzali studentom wstępne konspekty prac licencjackich oraz całą pracę, gdy już była gotowa (93,1%). **Jednocześnie zdaniem 22,3% ankietowanych studentów promotor nie czytał ich pracy zbyt dokładnie**. Wyniki ankiety wskazują na występowanie zjawiska pozytywnej oceny prac dyplomowych zakupionych w Internecie – według wiedzy 11,9% ankietowanych studentów, przypadki takie zdarzyły się w czasie ich studiów licencjackich (szerzej w rozdziale 3.3.1 na stronie 13 oraz w rozdziale 3.8 na stronie 27 Informacji).

6. **Wszystkie skontrolowane uczelnie wymagały składania przez studentów oświadczeń, iż złożona przez nich praca dyplomowa została napisana samodzielnie**. Niektóre szkoły wyższe lub ich poszczególne jednostki organizacyjne (najczęściej wydziały) wymagały także innych oświadczeń, np. iż praca nie narusza praw autorskich oraz dóbr osobistych chronionych prawem, nie zawiera danych i informacji uzyskanych w sposób niedozwolony, nie była podstawą nadania dyplomu uczelni wyższej lub tytułu zawodowego autorowi pracy ani innej osobie. Jednostkowe przypadki braku w dokumentacji oświadczeń o autorstwie pracy stwierdzono w 2 uczelniach z 14 objętych kontrolą. Wymogi dotyczące dokumentowania przebiegu studiów obejmują obowiązek zamieszczenia w teczce akt osobowych studenta m.in. egzemplarza pracy dyplomowej, recenzji pracy dyplomowej i protokołu egzaminu dyplomowego. W trzech uczelniach spośród objętych kontrolą stwierdzono nieprawidłowości w tym zakresie. Wszystkie recenzje w formie opisowej zawierały m.in. ocenę doboru i wykorzystania źródeł. **We wszystkich skontrolowanych uczelniach prawidłowo dokumentowano przeprowadzenie egzaminów dyplomowych**, przy czym w jednej z nich uwagi NIK budził sposób jego organizacji, tzn. objęcie egzaminem dyplomowym zbyt dużej liczby studentów przez jedną komisję w jednym dniu, co zmniejszało możliwość np. ujawnienia przedstawienia przez dyplomanta pracy niesamodzielnej (szerzej w rozdziale 3.2 na stronie 12 oraz w rozdziale 3.5 na stronie 23 Informacji).
7. Inne niż wskazane powyżej działania o charakterze edukacyjnym i prewencyjnym, związane z ochroną praw autorskich w pracach dyplomowych, podejmowano w 12 objętych kontrolą uczelniach. Najczęściej miały one formę szkoleń, seminariów, porad. W niektórych uczelniach opracowano kodeksy etyki (studenta, pracownika). W objętych kontrolą szkołach wyższych nie prowadzono analiz skuteczności ustalonych procedur zapobiegania i wykrywania naruszeń praw autorskich, a ryzyko wystąpienia plagiatów oceniane było jako niewysokie. Polska Komisja Akredytacyjna¹⁹ prowadziła oceny we wszystkich skontrolowanych jednostkach. W przypadku niektórych jednostek organizacyjnych objętych kontrolą uczelni sformułowano oceny lub zalecenia związane z przedmiotem kontroli NIK (szerzej w rozdziale 3.7 na stronie 25 Informacji).

¹⁹ Zgodnie ze swoją misją Polska Komisja Akredytacyjna jest niezależną instytucją, działającą na rzecz doskonalenia jakości kształcenia. Komisja dokonuje obligatoryjnych ocen programowych i instytucjonalnych oraz formułuje opinie o wnioskach dotyczących nadawania uprawnień do prowadzenia studiów. Od 2011 r. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego zapewnia członkom Polskiej Komisji Akredytacyjnej na potrzeby przeprowadzanych akredytacji dostęp on-line do Internetowego Systemu Antyplagiatowego.

2.3 Uwagi końcowe i wnioski

Skuteczne zapobieganie plagiatom wymaga nie tylko stworzenia adekwatnych procedur i konsekwentnego ich przestrzegania, ale także ciągłych działań o charakterze prewencyjnym, związanych z kształtowaniem właściwych postaw etycznych i zapewnieniem odpowiednich relacji promotor – student (mistrz – uczeń). Rektorzy powinni stymulować większe zaangażowanie nauczycieli akademickich w przeciwdziałanie naruszeniom praw autorskich i piętnować wszelkie przejawy nieuczciwości naukowej wśród całej społeczności akademickiej. Obowiązkiem pracowników naukowych i naukowo-dydaktycznych jest nie tylko dostarczenie studentom rzetelnej wiedzy, ale także promowanie postawy poszanowania praw autorskich i uczciwości intelektualnej, w szczególności własnym przykładem. Niezbędne jest także uświadamianie studentom, że kara za nieprzestrzeganie zasad jest nieuchronna, co jest nie do pogodzenia z cichą akceptacją nauczycieli akademickich „drobnych” naruszeń praw autorskich. Z tego powodu **zdaniem NIK niezbędne jest, aby uczelnie opracowały i wdrożyły standardy postępowania w sytuacji podejrzenia plagiatu.**

Rzetelnie prowadzona opieka promotorska jest jedynym mechanizmem kontroli, który może zapobiec zaakceptowaniu pracy dyplomowej będącej plagiatem (stworzonej za pomocą metody „kopiuj-wklej” lub kupionej w Internecie). Przy niewielkiej liczbie studentów promotor ma wgląd w proces powstawania prac i od początku może zapobiegać różnym formom nieuczciwości. Dlatego **rektorzy powinni zapewnić rozwiązania organizacyjne, umożliwiające rzetelne sprawowanie opieki promotorskiej, w szczególności poprzez ograniczenie możliwości obejmowania nią nadmiernej liczby studentów.** Przykładem dobrej praktyki, zdaniem NIK, jest wprowadzenie i przestrzeganie rozwiązań eliminujących finansową motywację nauczycieli akademickich do nadmiernego obciążania się obowiązkami wynikającymi z promotorstwa.

Wprowadzenie komputerowych programów antyplagiatowych nie stanowi rozwiązania dla ochrony praw autorskich w pracach dyplomowych, chociaż może przynosić efekty prewencyjne. Wyniki kontroli potwierdzają użyteczność stosowania takiego oprogramowania w procesie weryfikacji prac dyplomowych. Skuteczność działania narzędzi informatycznych zwiększy z pewnością utworzenie ogólnopolskiego repozytorium pisemnych prac dyplomowych, co pozwoli na porównywanie badanych prac z bardzo szeroką bazą danych. NIK zwraca jednak uwagę, iż użyteczność programów antyplagiatowych zróżnicowana jest także w zależności od dziedziny wiedzy, której praca dotyczy, w szczególności wydaje się niższa w naukach ścisłych. Z ustaleń kontroli jednoznacznie wynika, iż kluczowym warunkiem skuteczności stosowanych programów antyplagiatowych jest właściwe wdrożenie tego typu narzędzi. Niezbędne jest uświadomienie użytkownikom programów jedynie pomocniczego charakteru narzędzia informatycznego, które nie może zastąpić pracy promotora, współodpowiedzialnego za jakość prac dyplomowych. Istotne jest także, aby pozytywne wyniki sprawdzenia w programie komputerowym nie ograniczały zakresu weryfikacji przeprowadzanej przez promotorów i recenzentów.

Wnioski skierowane do rektorów kontrolowanych szkół wyższych zostały przedstawione w rozdziale 4.2 Informacji.

W okresie objętym kontrolą uczelnie wyższe zobowiązane były do tworzenia i doskonalenia wewnętrznego systemu zapewnienia jakości²⁰, który mógł uwzględniać działania uczelni w zakresie zapobiegania i wykrywania plagiatów²¹.

3.1 Zajęcia z ochrony własności intelektualnej

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego wymaga, aby absolwent studiów wyższych znał i rozumiał podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego. Realizacja tych wymagań odbywała się najczęściej poprzez prowadzenie odrębnych zajęć z zakresu ochrony własności intelektualnej, czasem wymagane treści były ujęte w sylabusach innych przedmiotów. Wymiar godzin zajęć nie został określony przepisami powszechnie obowiązującymi. Decyzje dotyczące uchwalania planów i programów nauczania podejmują rady wydziałów i to one określają liczbę godzin poszczególnych przedmiotów, w tym również z ochrony własności intelektualnej. Wyniki kontroli wskazują, iż wymiar prowadzonych zajęć był zróżnicowany – od 2 do 45 godzin w roku akademickim, co wynikało ze specyfiki prowadzonych kierunków i trybu studiów (niższy wymiar zajęć przewidywały programy studiów niestacjonarnych). W dwóch objętych kontrolą szkołach wyższych (Politechnika Świętokrzyska w Kielcach i Uniwersytet Szczeciński) stwierdzono uchybienia, polegające na nieujęciu dla niektórych kierunków zagadnień z zakresu ochrony własności intelektualnej.

- *Na Uniwersytecie Szczecińskim w 5 planach studiów obowiązujących od roku akademickiego 2011/2012 (na 125 zbadanych) oraz w 11 planach studiów obowiązujących od roku akademickiego 2012/2013 (na 145 zbadanych) zagadnienia z zakresu ochrony własności intelektualnej nie były ujęte ani jako odrębny przedmiot, ani w sylabusach do innych przedmiotów lub zajęć.*

3.2 Oświadczenia o autorstwie pracy

Wewnętrzne procedury we wszystkich objętych kontrolą uczelniach nakładały obowiązek składania przez studentów przy złożeniu pracy dyplomowej oświadczeń, że praca została napisana samodzielnie. Niektóre uczelnie lub ich poszczególne jednostki organizacyjne (wydziały) wymagały także składania innych oświadczeń. Uczelnie stosujące komputerowe programy antyplagiatowe wymagały również złożenia oświadczenia, iż wersja elektroniczna składanej pracy dyplomowej jest tożsama z wersją papierową.

- *Na Politechnice Koszalińskiej autorzy prac dyplomowych mieli obowiązek złożenia oświadczenia, że przedkładana do obrony praca: została przygotowana samodzielnie, nie narusza praw autorskich w rozumieniu ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych oraz dóbr osobistych chronionych prawem, nie zawiera danych i informacji uzyskanych w sposób niedozwolony, nie była podstawą nadania dyplomu uczelni wyższej lub tytułu zawodowego autorowi pracy ani innej osobie.*
- *Na Politechnice Świętokrzyskiej w Kielcach wymagane były dwa oświadczenia o następującej treści: „Świadomy odpowiedzialności karnej, wynikającej z art. 233 KK²² dyplomant oświadcza, że praca została opracowana przez studenta samodzielnie, stosownie do wskázówek merytorycznych opiekuna pracy, że w pracy student korzystał*

²⁰ Obowiązek ten wynikał z rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 5 października 2011 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia (Dz. U. z 2014 r., poz. 131).

²¹ § 11 ust. 1 ww. rozporządzenia w sprawie warunków prowadzenia studiów (...). Od 10 października 2014 r. działania w zakresie zapobiegania plagiatom i ich wykrywania muszą być uwzględnione w wewnętrznym systemie zapewnienia jakości kształcenia na uczelni – § 11 ust. 1 pkt 5 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 3 października 2014 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia.

²² Jak stanowi art. 233 § 1 Kodeksu karnego, kto, składając zeznanie mające służyć za dowód w postępowaniu sądowym lub w innym postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy, zeznaje nieprawdę lub zataja prawdę, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

z materiałów źródłowych, w granicach dozwolonego użytku wymieniając autora, tytuł pozycji i miejsce jej publikacji oraz że praca nie zawiera żadnych danych, informacji i materiałów, których publikacja nie jest prawnie dozwolona. Jednocześnie przyjmuję do wiadomości, iż w przypadku ujawnienia naruszenia przepisów ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, praca może być unieważniona przez uczelnię, nawet po przeprowadzeniu obrony pracy” oraz „Zgodnie z ustawą z dnia 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. nr 24, poz. 83) wyrażam zgodę na udostępnienie mojej pracy dla celów naukowych i dydaktycznych”.

Jednostkowe przypadki braku w dokumentacji oświadczeń o autorstwie pracy stwierdzono w dwóch uczelniach (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu i Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu) z 14 objętych kontrolą.

W przypadku wszystkich ujawnionych w wyniku kontroli NIK nieprawidłowości w zakresie naruszeń praw autorskich, jak również wykrytych takich naruszeń na uczelniach (ocenionych w kategorii plagiatu), studenci złożyli oświadczenia o samodzielnym napisaniu pracy.

3.3 Opieka promotorska i seminarium dyplomowe

Warunkiem wydania dyplomu ukończenia studiów wyższych jest uzyskanie określonych w programie kształcenia efektów kształcenia i wymaganej liczby punktów ECTS²³, odbycie przewidzianych w programie kształcenia praktyk, złożenie egzaminu dyplomowego oraz pracy dyplomowej²⁴. W stosunku do studentów kończących studia w roku akademickim 2011/2012 i 2012/2013 przepisy prawa pozwalały na rezygnację z pisania prac dyplomowych na studiach pierwszego stopnia, jeśli nie przewidywały tego standardy kształcenia²⁵. Rozwiązanie to stosowano m.in. na wybranych kierunkach w trzech objętych kontrolą uczelniach – Państwowej Wyższej Szkole Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży, Politechnice Świętokrzyskiej w Kielcach oraz Uniwersytecie Technologiczno-Humanistycznym im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu. Studenci sporządzali wówczas (m.in. podczas zajęć projektowych na uczelni) tzw. projekty dyplomowe (inżynierskie).

Zgodnie z art. 111 ust. 1 pkt 1 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, pracownicy naukowo-dydaktyczni są obowiązani kształcić i wychowywać studentów, w tym nadzorować opracowywanie przez studentów prac zaliczeniowych, semestralnych, dyplomowych, pod względem merytorycznym i metodycznym.

3.3.1. Sposoby sprawowania opieki promotorskiej

Regulaminy studiów (i inne regulacje ogólnouczelniane) zawierały ogólne postanowienia dotyczące seminariów dyplomowych i opieki promotorskiej.

²³ Europejski System Transferu i Akumulacji Punktów ECTS (European Credit Transfer and Accumulation System) to jedno z podstawowych narzędzi Procesu Bolońskiego, a tym samym element Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego. Jest sposobem oceny postępów studenta i służy do potwierdzania oraz zaliczenia kolejnych etapów kształcenia. Przyjmuje się, iż roczny nakład pracy studenta studiów stacjonarnych odpowiada 60 punktom ECTS. Jednocześnie w Europie nakład pracy studenta wynosi przeważnie około 1500–1800 godzin, z czego wynika, że jednemu punktowi ECTS odpowiada 25–30 godzin pracy przeciętnego studenta.

²⁴ § 5 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie tytułów zawodowych nadawanych absolwentom studiów, warunków wydawania oraz niezbędnych elementów dyplomów ukończenia studiów i świadectw ukończenia studiów podyplomowych oraz wzoru suplementu do dyplomu (Dz. U. Nr 196, poz. 1167).

²⁵ Art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 84, poz. 455). Przepis ten pozwalał na stosowanie do studentów kończących studia w roku akademickim 2011/2012 i 2012/2013 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2008 r. w sprawie rodzajów tytułów zawodowych nadawanych absolwentom studiów i wzorów dyplomów oraz świadectw wydawanych przez uczelnie (Dz. U. z 2009 r. Nr 11, poz. 61), które w § 6 dopuszczało rezygnację z pisania prac dyplomowych, jeśli nie przewidywały tego standardy kształcenia.

- *Ogólne zasady dotyczące sposobu sprawowania opieki promotorskiej na Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach zostały określone w regulaminie studiów, stanowiącym m.in., że problematyka pracy dyplomowej powinna być ustalona nie później niż na rok przed planowanym końcem studiów oraz pozostawać w ścisłym związku z kierunkiem studiów, przy ustalaniu tematu pracy powinny być brane pod uwagę zainteresowania naukowe studenta, a także możliwości organizacyjne, materialne i kadrowe Uczelni.*
- *W obowiązującym od 1 października 2012 r. w Uniwersytecie Technologiczno-Humanistycznym im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu regulaminie studiów wskazano m.in., że student jest obowiązany w szczególności do: uzyskiwania zaliczeń i egzaminów ze wszystkich form zajęć oraz przygotowania prac zaliczeniowych i dyplomowych z poszanowaniem praw autorskich i etyki. W dalszej części tego regulaminu postanowiono, że jeżeli w trakcie egzaminu lub zaliczenia prowadzący stwierdzi niesamodzielne wykonywanie pracy lub korzystanie przez studenta z niedozwolonych materiałów, student otrzymuje ocenę niedostateczną z tego egzaminu lub zaliczenia.*
- *Regulacje wewnętrzne²⁶ Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu stanowiły, że praca dyplomowa winna być pracą własną studenta, realizowaną pod kierunkiem/nadzorem promotora, do którego obowiązków należało monitorowanie postępów oraz zapewnienie studentowi odpowiedniej liczby indywidualnych konsultacji i udzielanie pomocy merytorycznej.*

Szczegółowe postanowienia w zakresie warunków ukończenia studiów oraz wymagań stawianych pracom dyplomowym były przedmiotem wewnętrznych regulacji w ramach jednostek organizacyjnych uczelni prowadzących działalność dydaktyczną (najczęściej wydziałów). Wymiar godzinowy seminarium dyplomowego na studiach I stopnia zawierał się w przedziale od 14 do 90 godzin na semestr, a na studiach II stopnia – od 20 do 90 godzin; najczęściej wynosił on 60 godzin. Niższe wymiary zajęć seminaryjnych dotyczyły zazwyczaj studiów niestacjonarnych. Do innych regulacji należały m.in. zasady określające sposób wyboru tematyki pracy dyplomowej i promotora, zasady sporządzania prac dyplomowych ze szczególnym uwzględnieniem korzystania w nich z materiałów źródłowych (stosowania cytowań i odwołań, zasad tworzenia bibliografii oraz korzystania ze źródeł internetowych, w tym udostępnianych na podstawie stosownych licencji) oraz wymogi techniczne pracy.

- *Na Wydziale Kultury Fizycznej i Promocji Zdrowia Uniwersytetu Szczecińskiego w zasadach dyplomowania wskazano m.in. „Praca nie może nosić znamion plagiatu. Niedopuszczalne jest zbyt długie cytowanie i nadmierne wykorzystywanie jednego źródła, pracy jednego autora. Nie wolno wykorzystywać (także ze zmianami redakcyjnymi) cudzych tekstów bez podania ich źródła”.*
- *Na Uniwersytecie Ekonomicznym w Poznaniu zasady tworzenia przypisów bibliograficznych i bibliografii załącznikowej uregulowano zarządzeniem rektora na poziomie całej uczelni²⁷.*

W trakcie kontroli dokonano przeglądu metod stosowanych przez promotorów, opiekujących się w objętych kontrolą jednostkach największą liczbą prac. Sposób sprawowania opieki promotorskiej zależał od promotora i był elementem warsztatu każdego nauczyciela akademickiego. Z wyjaśnień udzielonych przez 204 promotorów wynika, że podstawową metodą weryfikacji samodzielności prac studentów jest bieżąca konsultacja prac w trakcie pisania. Niezbędny jest bezpośredni kontakt ze studentem w trakcie zajęć seminaryjnych (rozmowa, na podstawie której promotor jest w stanie określić stan jego wiedzy w zakresie pracy i znajomość materiału źródłowego, z którego korzystał) oraz przyjmowanie i zatwierdzanie prac etapami tj. rozdziałami, podrozdziałami. Weryfikacja prac dyplomowych pod kątem samodzielności ich napisania oparta była o doświadczenie promotorów, znajomość literatury fachowej oraz własną wiedzę z danego zagadnienia. Promotorzy nie przyjmowali prac niekonsultowanych, przedstawionych w całości na krótko przed zaplanowanym terminem obrony. Większość twierdziła, że rozpoczynając seminarium

²⁶ Uchwała nr 44/2013 Senatu Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu z dnia 18 grudnia 2013 r. w sprawie procesu dyplomowania w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu; Zarządzenia Rektora PWSZ nr 59/2011 oraz nr 66/2012, a także uchwała Senatu PWSZ nr 44/2013.

²⁷ Zarządzenie Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu Nr 39/2011 z dnia 25 lipca 2011 r.

dypłomowe uświadamiali studentom konsekwencje związane z naruszeniem praw autorskich, a także zapoznawali ich ze sposobem poprawnego wykorzystywania źródeł. Wyjaśniający podkreślali, iż skutecznym sposobem na zapobieganie plagiatom jest uzgodnienie oryginalnego tematu pracy, a także jej empiryczny charakter. Tematy prac dyplomowych muszą być określone w taki sposób, by obejmowały tematykę, która znajduje się w kręgu zainteresowań naukowych promotora lub w której promotor się specjalizuje. Do metod weryfikacji niektórzy promotorzy zaliczyli także Internet (sprawdzanie autentyczności tekstu poprzez wprowadzenie wybranych fraz do wyszukiwarki internetowej). W opinii promotorów, przepisywanie cudzego tekstu wyróżnia się stylem i formą od wypowiedzi dyplomanta, co pozwala na wykrycie znamion niesamodzielności. Niektórzy promotorzy wymagali, aby studenci referowali na seminariach dyplomowych fragmenty prac. Zdaniem promotorów kwestie mające znaczenie dla skutecznego sprawowania opieki promotorskiej to także świadomość studentów i ich poczucie odpowiedzialności.

Znaczna część promotorów przyznała, że otrzymywała prace zawierające nieoznaczone cytaty z innych utworów. Kwestie podejrzeń w tych przypadkach wyjaśniane były w relacji promotor – student. Promotorzy wyjaśnili, że nie podejmowali formalnych działań z uwagi na fakt, iż wątpliwości dotyczyły przedkładanych „na roboczo” fragmentów prac, a nie całości pracy złożonej do obrony, albo ich charakter nie uzasadniał potrzeby wszczęcia postępowania dyscyplinarnego, lecz – zdaniem promotorów – stanowił wyraz nieporadności seminarzystów w korzystaniu ze źródeł. Tylko dwóch z objętych przeglądem promotorów podjęło inne działania.

- *Jeden z nauczycieli akademickich z Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach w swoich wyjaśnieniach wskazał, iż miał miejsce przypadek, kiedy student usiłował przedłożyć całą część empiryczną pracy bez uprzednich konsultacji i pokazania drogi dochodzenia do poszczególnych rozwiązań. Student ten powtarzał semestr i w sposób już prawidłowy i zgodny z oczekiwaniami promotora opracował pracę dyplomową.*
- *W sytuacji podejrzeń o możliwość naruszenia przez studenta praw autorskich (u 11 na 15 składających wyjaśnienia promotorów z Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie) kwestie te, wg treści wyjaśnień, były rozwiązywane w relacji student-promotor (na etapie roboczych wersji prac) poprzez wydawanie poleceń dokonania korekt (usunięcia zapożyczeń), samodzielnego opracowania tematu i opierania się na własnych materiałach, oraz poprzez pouczanie studentów o zasadach cytowania i stosowania przypisów. W jednym przypadku powiadomiono prorektora ds. studenckich o podejrzeniu popełnienia przestępstwa z art. 115 ust. 1 ustawy o prawie autorskim²⁸.*

3.3.2. Organizacja seminariów dyplomowych i opieki promotorskiej

W świetle przytoczonych wcześniej wyjaśnień promotorów nie ulega wątpliwości, iż sposób sprawowania opieki promotorskiej dający wysokie prawdopodobieństwo wyeliminowania nieuprawnionych zapożyczeń jest nie do pogodzenia z nadmierną liczbą dyplomantów. W trzech szkołach wyższych ustalono ogólnouczelniany limit liczby studentów, pozostających pod opieką promotora. Ich poziomy były zróżnicowane – w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Tarnowie limit ten wynosił 15, w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego w Kaliszu – od 10 do 15²⁹, a na Uniwersytecie Szczecińskim – 60. W dwóch innych uczelniach limity takie były określone na poziomie poszczególnych wydziałów. Na Wydziale Mechanicznym Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu limit prac dyplomowych przypadający na danego promotora określono na osiem, a na Politechnice Świętokrzyskiej w Kielcach od roku akademickiego 2013/2014

²⁸ Dalsze postępowanie w tym przypadku opisane jest w rozdziale 3.6. na stronie 24 Informacji.

²⁹ Na studiach I i II stopnia.

wszystkie wydziały ustaliły limity dotyczące liczby studentów, obejmowanych opieką przez jednego nauczyciela akademickiego w przedziale od 5 do 10 prac dyplomowych magisterskich i w przedziale od 8 do 20 projektów inżynierskich/dyplomowych.

W dwóch kolejnych (Politechnika Koszalińska oraz Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu) wprowadzono regulacje eliminujące finansową motywację nauczycieli akademickich do sprawowania opieki nad nadmierną liczbą studentów (ograniczenie liczby osób możliwych do przedstawienia do rozliczenia finansowego). Podobne rozwiązanie stosowano – co ustalono w toku kontroli rozpoznawczej – w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie.

- *Limity prac dyplomowych pod opieką jednego promotora wynikały z ustanowienia uchwałą Senatu Politechniki Koszalińskiej górnej granicy 120 godzin z tytułu sprawowania opieki nad pracami dyplomowymi, przyjętych do rozliczenia finansowego. Ponadto w ramach obowiązków dydaktycznych nauczyciele mieli obowiązek objęcia opieką od 3 do 6 prac (w zależności od roku akademickiego i obszaru nauki). W roku akademickim 2012/2013 liczba godzin objęta rozliczeniem finansowym za sprawowanie opieki nad jedną pracą przedstawiała się następująco: obszar nauk ścisłych, przyrodniczych, technicznych, rolniczych, sztuki i związanych z kształceniem w zakresie języków obcych: praca inżynierska / licencjacka – 3 godziny, praca magisterska – 5 godzin; obszar nauk humanistycznych i społecznych – 3 godziny. Uwzględniając powyższe, limity prac dyplomowych pod opieką jednego promotora przedstawiały się następująco: obszar nauk ścisłych, przyrodniczych, technicznych, rolniczych, sztuki i związanych z kształceniem w zakresie języków obcych – 43 prace licencjackie lub inżynierskie albo 27 prac magisterskich³⁰; obszar nauk humanistycznych i społecznych – 43 prace.*
- *W uregulowaniach wewnętrznych Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu wskazano, że podstawy rozliczeń nie może stanowić więcej niż 36 osób objętych opieką promotorską w danym roku akademickim (w wypadku seminariów nowo uruchamianych).*
- *Uchwałą Senatu Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie określono maksymalną liczbę dodatków za promowanie prac licencjackich i magisterskich dla jednego promotora podczas jednego roku akademickiego na poziomie 24.*

W ośmiu uczelniach³¹ wprowadzono ograniczenia maksymalnej liczby uczestników seminarium dyplomowego, a w jednej (na Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie) – tylko minimalną ich liczbę³². W uczelniach tych nie określono maksymalnej liczby grup seminaryjnych, jaką może prowadzić promotor w danym roku akademickim, co w konsekwencji przełożyło się na brak limitu dotyczącego liczby studentów obejmowanych opieką jednego nauczyciela akademickiego. Górną granicę liczby uczestników seminarium określono od 6 (na niektórych wydziałach Uniwersytetu Wrocławskiego) do 30 na Politechnice Świętokrzyskiej (limit ten odnosił się także do innych rodzajów zajęć, jak np. ćwiczenia). Najczęściej mieściła się ona jednak w przedziale od 10 do 20. Przyjęte ograniczenia nie zawsze były przestrzegane. W czterech³³ szkołach wyższych stwierdzono przekraczanie limitów liczebności grup seminaryjnych, przy czym w państwowych wyższych szkołach zawodowych miały one charakter incydentalny. Wpływ na tworzenie zbyt licznych grup seminaryjnych miały m.in. czynniki finansowe.

³⁰ Możliwe było również obejmowanie opieką, w różnych proporcjach, prac na studiach I i II stopnia.

³¹ Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu, Politechnika Koszalińska, Politechnika Świętokrzyska w Kielcach, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Uniwersytet Szczeciński, Uniwersytet w Białymstoku, Uniwersytet Wrocławski (na poziomie jednostek organizacyjnych uczelni).

³² Osiem osób.

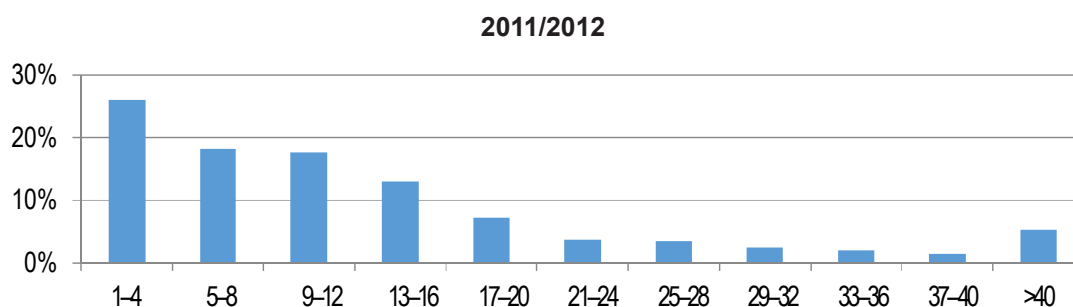
³³ Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Uniwersytet w Białymstoku.

- Na 708 grup seminaryjnych prowadzonych w roku akademickim 2011/2012 na studiach pierwszego i drugiego stopnia na Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach, 238 grup (33,6%) liczyło powyżej przyjętego limitu 14 osób³⁴. W roku akademickim 2012/2013 na ww. studiach prowadzono ogółem 677 grup seminaryjnych, przy czym w 214 (31,6%) uczestniczyło powyżej 14 osób. Wśród przyczyn tego stanu były czynniki organizacyjne³⁵, merytoryczne (zainteresowanie studentów seminarium u konkretnego promotora) i finansowe (związane z pogarszającą się sytuacją finansową uczelni oraz potrzebą zapewnienia pracownikom pensum dydaktycznego).

Jako próg istotności dla badania maksymalnej liczby studentów, przygotowujących prace dyplomowe u jednego promotora w jednym roku akademickim, przyjęto liczbę 40. Kryterium to spełnione było w czterech państwowych zawodowych szkołach wyższych (wyróżniających się od innych skontrolowanych uczelni nie tylko statusem, ale i mniejszą liczbą studentów). W uczelniach tych nauczyciele opiekowali się maksymalnie 20–36 osobami. W pozostałych 10 objętych kontrolą szkołach wyższych zjawisko nadmiernego obciążenia liczbą dyplomantów miało zróżnicowane rozmiary – w roku akademickim 2011/2012 dotyczyło od 1,3% do 9,7% wszystkich promotorów, a w kolejnym roku – od 1,1% do 7,6%.

Wykres nr 1

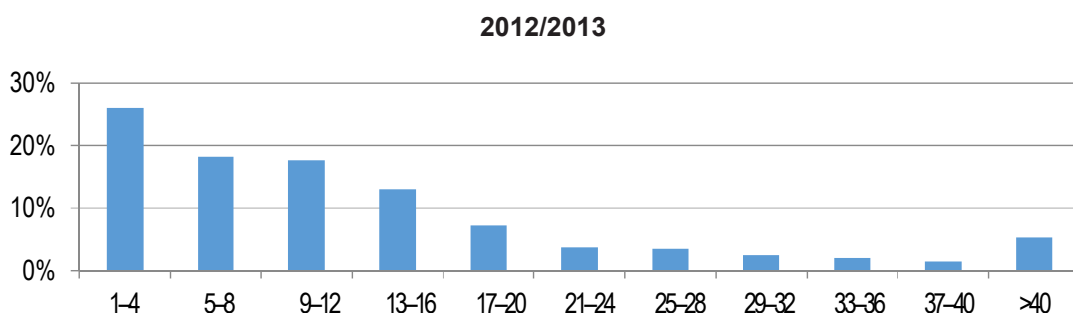
Udział promotorów, sprawujących opiekę nad podaną liczbą prac, w ogólnej liczbie promotorów w objętych kontrolą uczelniach w roku akademickim 2011/2012

Źródło: Ustalenia kontroli.

Wykres nr 2

Udział promotorów, sprawujących opiekę nad podaną liczbą prac, w ogólnej liczbie promotorów w objętych kontrolą uczelniach w roku akademickim 2012/2013

Źródło: Ustalenia kontroli.

³⁴ Z regulacji wewnętrznych wynikało, że jeżeli szczególny charakter zajęć lub liczba studentów na danym roku studiów, wydziale, kierunku lub specjalności nie pozwalały na podział na grupy o liczebności od 10 do 14 osób, dziekan wydziału mógł – na wniosek kierownika jednostki prowadzącej dany kierunek studiów – ustalić na dany rok akademicki inną liczebność grup, mając na uwadze uwarunkowania merytoryczne i finansowe. Na część wymienionych odstępstw od przyjętych unormowań liczby studentów dziekani wydziałów wyrazili zgodę.

³⁵ Fluktuacja studentów wynikająca z przenoszenia się z jednej grupy seminaryjnej do drugiej, a także z innych uczelni, powrotów z urlopów, powtarzania roku itp.

W trzech uczelniach występowały przypadki, kiedy nauczyciel akademicki obejmował opieką promotorską ponad 100 studentów w jednym roku akademickim (na Uniwersytecie Wrocławskim, Uniwersytecie Technologiczno-Humanistycznym im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu i Uniwersytecie Szczecińskim, odpowiednio 101, 115 i 111 osób). Niekiedy nauczyciele sprawujący opiekę nad znaczną liczbą studentów obciążeni byli także obowiązkami wynikającymi z pełnionych na uczelni funkcji lub pracy na innej uczelni. Zbyt duża liczba studentów, pozostających pod opieką jednego promotora, stwarza ryzyko niewykrycia nieuprawnionych zapożyczeń w pracy.

- W roku akademickim 2012/2013 30% wszystkich obronionych prac w Uniwersytecie Technologiczno-Humanistycznym im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu powstało pod opieką 10 nauczycieli akademickich (w tym osób pełniących w uczelni funkcje rektora, prorektora, dziekana wydziału), z których każdy wypromował od 40 do 115 prac w tym okresie (łącznie wypromowali oni 638 prac).
- Z wyjaśnień złożonych w trakcie kontroli przez 16 promotorów z Uniwersytetu w Białymstoku, posiadających pod opieką powyżej 40 studentów wynika, że ośmiu z nich pracowało również na innych uczelniach, w tym w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Suwałkach, Wyższej Szkole Ekonomicznej w Białymstoku, Wyższej Szkole Finansów i Zarządzania w Białymstoku oraz w Uniwersytecie Medycznym w Białymstoku.

3.4 Komputerowe programy antyplagiatowe

3.4.1. Doświadczenia użytkowników programów antyplagiatowych³⁶

W trakcie kontroli przedstawiciele władz skontrolowanych uczelni podawali różnorodne przyczyny zakupu i wdrożenia informatycznych narzędzi antyplagiatowych.

- Rektor Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu podała, że przyczyną podjęcia decyzji o zakupie tego programu była sugestia Zespołu ds. Zapewnienia Jakości Kształcenia dla kierunku logistyka, wynikająca z analizy raportu z wizytacji Polskiej Komisji Akredytacyjnej.
- Były rektor Politechniki Koszalińskiej wyjaśnił, że decyzja o zakupie dostępu do systemu antyplagiatowego została podjęta w związku z przewidywaniem zmian w prawie i stanowiła przygotowanie uczelni do zwiększonej ochrony praw autorskich.

Użytkownicy programów antyplagiatowych generalnie wskazywali na ich użyteczność jako pomocniczego narzędzia dla promotora przy weryfikacji prac dyplomowych, choć występowały także głosy krytyczne.

- Rektor Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach wskazała, że wadą wykorzystywanego programu jest ograniczony dostęp do zewnętrznych baz, wynikający z zapisów umowy, a podyktowany względami finansowymi. Ponadto zdarzyły się problemy techniczne związane z funkcjonowaniem systemu, leżące po stronie dostawcy, wynikające z nadmiernego obciążenia wykorzystywanego systemu.
- Prorektor ds. Kształcenia Uniwersytetu Szczecińskiego wyjaśnił: „Oceniając przydatność systemu można uznać, że system był przydatny. W kilku przypadkach wątpliwości promotorów zostały, dzięki systemowi, rozwiązane. Niemniej jednak Uniwersytet stoi na stanowisku, że w wykrywaniu plagiatów najbardziej skuteczna jest kontrola promotora, który systematycznie monitoruje proces powstawania pracy studenta”.
- Jak wyjaśnił rektor Politechniki Świętokrzyskiej w Kielcach, „celowość wprowadzenia programu „antyplagiat” była przedmiotem analizy/dyskusji władz Uczelni. O niepodjęciu decyzji o zakupie takiego narzędzia zdecydowały informacje, że MNiSW wprowadzi obowiązek weryfikacji prac dyplomowych przez ogólnopolski systemem antyplagiatowy, w ramach nowelizacji ustawy [o szkolnictwie wyższym] (...). Warto zauważyć, że preferowanie programów antyplagiatowych jako szybszych i pozornie bardziej skutecznych w zapobieganiu plagiatom nie wpływa na kształtowanie właściwych postaw etycznych studentów (studenci dysponują wiedzą pozwalającą na takie napisanie pracy z zapożyczeniami, które nie są wykrywane przez programy antyplagiatowe)”.

³⁶ We wszystkich uczelniach, w których wykorzystywano to narzędzie, stosowany był program Plagiat.pl. Trzy uczelnie (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego w Kaliszu, Politechnika Świętokrzyska i Uniwersytet w Białymstoku) poinformowały także o udziale w inicjatywie mającej na celu opracowanie ogólnopolskiego systemu antyplagiatowego (OSA) w ramach Międzyuniwersyteckiego Centrum Informatyzacji.

- Jeden z pracowników naukowo-dydaktycznych Politechniki Koszalińskiej podał, że po wprowadzeniu regulaminu antyplagiatowego, promotorzy na jednym z wydziałów zaprotestowali przeciwko nakładaniu dodatkowych obowiązków przy jednoczesnym skracaniu czasu opieki nad pracami. Podczas dyskusji poświęconej tej sprawie stwierdzono, że ostatecznym weryfikatorem pracy jest promotor, który opracowuje protokół oryginalności prac.

Użytkownicy programów antyplagiatowych informowali o ich ograniczeniach technicznych i użytkowych. Wypowiedzi te jednoznacznie wskazują na konieczność wnikliwej analizy przez promotorów wyników sprawdzeń prac dyplomowych za pomocą tych narzędzi.

- *Prodziekan ds. Kształcenia Wydziału Nauk Ekonomicznych Politechniki Koszalińskiej poinformowała o zgłaszanych przez użytkowników ograniczeniach systemu wynikających „...z czysto technicznego podejścia do oceny prac bez uwzględnienia specyfiki analizowanego problemu, m.in. zaliczanie do nieuprawnionych zapożyczeń przytoczonych w pełnej nazwie źródeł, nazw kategorii ekonomicznych niepodlegających możliwości autorskich modyfikacji, np. pozycji bilansu, nazwy wskaźników ekonomicznych itp.”. Prodziekan ds. Studiów Niestacjonarnych Wydziału Inżynierii Lądowej, Środowiska i Geodezji tej samej uczelni poinformowała: „Głosy krytyczne dotyczą przede wszystkim kwestii niedopasowania informatycznego systemu do specyfiki prac inżynierskich, szczególnie projektowych, w których niezbędne jest stosowanie ściśle określonych procedur obliczeniowych (zgodnych z wytycznymi do projektowania). Przykładowo zastosowanie w kolejnych tego typu pracach tych samych sekwencji działań matematycznych (co jest niezbędne do prawidłowego przeprowadzania obliczeń projektowych) traktowane jest jako naruszenie praw autorskich”.*
- *Jeden z samodzielnych pracowników naukowych Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu wyraził m.in. opinię, że stosowanie na uczelni programu antyplagiatowego ma istotną wadę polegającą na tym, że jest on wykorzystywany jedynie do sprawdzenia prac dyplomowych z wyłączeniem rozpraw doktorskich, habilitacyjnych oraz tzw. „prac profesorskich”. Składający wyjaśnienia sformułował także opinię o potrzebie identyfikowania plagiatów również w kategorii prac na stopień naukowy i tzw. „prac profesorskich”, a także o występującym zjawisku tzw. „autoplagiatu” oraz nieuprawnionego wykorzystywania publikacji w językach obcych.*

Kontrola NIK ujawniła jeden przypadek, kiedy mimo pozytywnego wyniku weryfikacji pracy dyplomowej za pomocą programu antyplagiatowego, praca została uznana przez promotora za plagiat.

- *Na Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie magistrant przedstawił pracę magisterską, ocenioną przez recenzenta na ocenę dobrą. Promotor, z uwagi na wątpliwości związane ze stylistycznym zróżnicowaniem pracy, skierowała ją do badania programem antyplagiatowym. Analiza ta wykazała podwyższone wartości współczynnika podobieństwa. Student złożył drugą wersję pracy magisterskiej, dla której wskaźniki zapożyczeń mieściły się w przyjętych na uczelni normach. Recenzent ww. wersji pracy wystawiła jej jednak ocenę niedostateczną, pisząc w recenzji m.in.: „Autor pracy powtórnie przedkłada pracę o cechach plagiatu. Rozdziały prac zawierają treści prac innych autorów, które w całości, bądź dokonując wyrazowych zmian o charakterze interpretacji, zostały przywołane przez autora pracy magisterskiej, bez wskazania źródła cytowania, które są dostępne na stronach internetowych, datowane we wcześniejszych okresach”. Praca nie została dopuszczona do obrony. Przesłuchany w charakterze świadka student zeznał m.in., że składając pierwszą wersję pracy nie zwrócił wystarczającej uwagi na poprawne zastosowanie cytatów z literatury, z której korzystał – zwłaszcza że rozdział, w którym umieścił fragmenty cudzych tekstów bez podawania ich źródeł, stanowił część teoretyczną pracy – oraz że część pracy zawierająca prezentację wyników badań była całkowicie jego autorstwa. Zeznał również, że po zwróceniu mu uwagi na ten fakt przez promotora zrozumiał, że chodzi o korektę zastosowanych zapożyczeń w taki sposób, by kolejne badanie systemem antyplagiatowym nie wykazało już tak wysokiego współczynnika zapożyczeń (dlatego korektę pierwszej wersji pracy wykonał w taki właśnie sposób).*

3.4.2. Funkcjonowanie programów antyplagiatowych

Komputerowe programy antyplagiatowe stosowało (przynajmniej na niektórych wydziałach) 12³⁷ uczelni spośród 14 objętych kontrolą. Siedem uczelni (Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego w Kaliszu, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie, Politechnika Koszalińska, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji

³⁷ Wszystkie poza Politechniką Świętokrzyską w Kielcach oraz Uniwersytetem Technologiczno-Humanistycznym im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu.

Narodowej w Krakowie, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach) w procedurach wewnętrznych wprowadziło obowiązek stosowania programu do badania wszystkich prac dyplomowych lub wszystkich prac określonego rodzaju (np. prac magisterskich). W trzech uczelniach dokonywano wyboru do badania tylko niektórych prac.

- *Procedura antyplagiatowa miała mieć zastosowanie do 40% losowo wybranych prac licencjackich, inżynierskich i magisterskich powstających w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu.*
- *Według obowiązującego w Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach regulaminu dotyczącego procedury antyplagiatowej, decyzję o przekazaniu pracy do sprawdzenia przy pomocy elektronicznego systemu antyplagiatowego podejmuje promotor w ramach limitu przydzielonego dla wydziału, zaś w przypadku braku prac skierowanych do sprawdzenia przez promotorów, dziekan wydziału, do końca września każdego roku akademickiego, wyznacza losowo prace do sprawdzenia.*
- *W Uniwersytecie Wrocławskim obowiązywał wymóg sprawdzenia w programie antyplagiatowym co trzeciej, losowo wybranej, pracy dyplomowej oraz każdej wskazanej przez promotora lub recenzenta.*

W dwóch uczelniach (Uniwersytet Szczeciński, Uniwersytet w Białymstoku) stosowanie programów antyplagiatowych wprowadzono tylko na niektórych wydziałach.

- *Prorektor ds. Kształcenia Uniwersytetu Szczecińskiego wyjaśnił: Pierwsze dwie umowy [na korzystanie z programu antyplagiatowego] (z 2010 i 2011 r.) były zawierane na testową pulę prac, gdyż miały na celu próbne przetestowanie systemu. Dopiero dwie ostatnie umowy zawarto na sprawdzanie wszystkich prac według prognozowanej liczby studentów kończących studia. Jednocześnie wszystkie wydziały zostały powiadomione powtórnie o takiej możliwości. Na przełomie 2011 i 2012 r. trwały prace zespołu opracowującego nowy regulamin studiów. W zaproponowanej do dyskusji wersji znalazł się zapis o konieczności sprawdzenia każdej pracy w systemie antyplagiatowym jako warunek przystąpienia do egzaminu dyplomowego. Wskutek protestów przedstawiciele samorządu studenckiego uczestniczących w pracach zapis ten został wycofany. Studenci argumentowali swoje zdanie brakiem ustawowych podstaw prawnych do wprowadzenia ww. zapisu. W tej sytuacji władze rektorskie postanowiły propagować i udostępniać wszystkim chętnym promotorom zakupiony system zdając się na rozwiązania wydziałowe zgodnie z zasadą poszanowania autonomii wydziałów. Przyjęto założenie, że założenia wypracowane na wydziałach będą lepiej uwzględniały specyfikę tak różnych przecież jednostek. Nadto „oddolne” wprowadzenie systemu byłoby bardziej skuteczne niż narzucanie centralnych rozwiązań. Docelowo, i tak zakładano, że skoro w projekcie nowelizacji ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym znalazł się zapis o obowiązku uczelni sprawdzania pisemnych prac dyplomowych przed egzaminem dyplomowym z wykorzystaniem programów antyplagiatowych (art. 167a ust. 4) to uczelnia wykorzysta zdobyte doświadczenie do wprowadzenia odpowiednich rozwiązań.*

W dwóch uczelniach objętych kontrolą (Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu i Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie) program antyplagiatowy stosowano także do prac powstających na studiach podyplomowych.

- *Począwszy od studiów rozpoczętych w roku akademickim 2012/2013, przygotowywane na Uniwersytecie Ekonomicznym w Poznaniu prace podyplomowe zostały objęte sprawdzeniem w programie antyplagiatowym na zasadach odnoszących się do prac dyplomowych. Prorektor ds. Edukacji i Studentów podał, że było to uwarunkowane faktem uzyskania przez władze uczelni informacji o narastającym zagrożeniu dotyczącym pojawiania się prac nieautorskich pisanych na zakończenie studiów podyplomowych.*

Kluczowym zagadnieniem dla skuteczności stosowania tego typu narzędzi jest właściwe wdrożenie, a w szczególności rzetelne przeszkolenie użytkowników programu. Wprowadzanie programów wiązało się niekiedy z oporem zarówno studentów, jak i promotorów. W pięciu uczelniach (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu, Politechnika Koszalińska, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Uniwersytet Wrocławski) NIK stwierdziła przypadki nieprzestrzegania wewnętrznych procedur antyplagiatowych. Polegały one głównie na niedokonywaniu – mimo obowiązku – sprawdzenia prac w programie oraz nieprzeprowadzeniu analizy wyników sprawdzenia. Wśród przyczyn powstania nieprawidłowości zidentyfikowano nieustalenie mechanizmów kontroli, brak nadzoru nad wykorzystaniem programu oraz nieprecyzyjne lub niepełne procedury antyplagiatowe.

- W Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu procedura antyplagiatowa miała mieć zastosowanie do 40% losowo wybranych prac licencjackich, inżynierskich i magisterskich powstających na Uczelni. W obowiązujących w uczelni regulacjach wewnętrznych nie określono jednak kto, według jakiego klucza i w jakim okresie (tj. roku akademickiego czy też semestru) miał zapewnić zbadanie takiej próby prac. Nie wskazano tym samym mechanizmu kontroli i osób odpowiedzialnych za realizację postanowień regulaminu antyplagiatowego. Nieprecyzyjne regulacje wewnętrzne doprowadziły do zbadania systemem plagiat jedynie 25% powstających prac dyplomowych
- Do przyczyn nieprzestrzegania procedur wewnętrznych w Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach należało m.in. niedopasowanie ich do potrzeb użytkowników, a także nieustanowienie odpowiednich mechanizmów kontroli. W wyniku kontroli stwierdzono wiele naruszeń procedury antyplagiatowej, m.in. dziekani poszczególnych wydziałów nie realizowali obowiązku losowego wyznaczania prac do sprawdzenia w programie antyplagiatowym, a operatorzy systemu nie dodawali pozytywnie zweryfikowanych prac do bazy danych tego programu, co obniżało jego skuteczność w wykrywaniu zapożyczeń z prac wcześniej obronionych na Uczelni.

Brak skutecznego nadzoru nad wykorzystaniem programu antyplagiatowego wystąpił także – co ustalono w trakcie kontroli rozpoznawczej – na Uniwersytecie Warszawskim. W wyniku kontroli stwierdzono, iż występowały przypadki badania programem antyplagiatowym prac dyplomowych osób niebędących studentami Uczelni. Koszty tych badań ponosił Uniwersytet Warszawski.

W trzech uczelniach (Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach i Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu) występowały przypadki niewłaściwego użycia programu (np. zaniechania dokładnej analizy wyników badania za pomocą narzędzia informatycznego), czego skutkiem było dokonywanie przez studentów niepotrzebnych zmian redakcyjnych. Występowały przypadki wprowadzania przez studentów na polecenie promotora zmian do prac dyplomowych sprawdzonych w systemie tylko po to, żeby obniżyć wykazany przez program antyplagiatowy współczynnik zapożyczeń. W jednym przypadku doprowadziło to do modyfikacji pracy licencjackiej już po jej obronie.

- Użytkowany na Uniwersytecie Wrocławskim program antyplagiatowy nie był w pełni wykorzystywany. Pomimo sprawdzania w nim ok. 74,4% wszystkich składanych do obrony prac, zarówno pracownicy dziekanatów, jak i promotorzy nie znali w pełni jego funkcjonalności. Występowały przypadki wprowadzania zmian do prac dyplomowych sprawdzonych w programie antyplagiatowym tylko po to, żeby obniżyć wykazany przez to narzędzie współczynnik zapożyczeń, co pozostawało bez wpływu na zgodność prac z zasadami poszanowania praw autorskich (wykazane zapożyczenia były już przed modyfikacją prawidłowo oznaczonymi cytatami). Powyższy stan świadczy o niewystarczającym przeszkoleniu wszystkich jego użytkowników.
- Kontrola wykazała również przypadek istotnej modyfikacji³⁸ pracy licencjackiej, dokonanej już po jej obronie. Na Uniwersytecie Wrocławskim w pierwotnej wersji pracy usunięto lub zmodyfikowano około 22% jej treści, oznaczonej przez program antyplagiatowy jako identycznej z opracowaniem w Internecie. Przesłuchany w charakterze świadka promotor pracy zeznał, iż został poinformowany o wyniku badania pracy po jej obronie, a wobec faktu, iż nie stwierdził plagiatu tylko błędy warsztatowo-edytorskie, nakazał studentce poprawienie pracy. Wszelkie wprowadzone zmiany w opinii promotora nie dotyczyły strony merytorycznej pracy i były związane tylko z błędami (usterkami) warsztatowo-edytorskimi. Potwierdził to pracownik dziekanatu, który wskazał, iż promotor nakazał studentowi wprowadzenie zmian techniczno-warsztatowych celem osiągnięcia wymaganego na wydziale współczynnika podobieństwa. Rektor, poinformowany w trybie art. 51 ust. 4 ustawy o NIK o ww. nieprawidłowości, przeprowadził postępowanie wyjaśniające, w wyniku którego ukarał promotora pracy karą upomnienia.

W czterech objętych kontrolą uczelniach (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego w Kaliszu, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach oraz Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji

³⁸ W ciągu miesiąca praca ta została zmieniona czterokrotnie, a uzyskany wynik z badania w programie antyplagiatowym spadł z 43,3% do 6,1% (współczynnik oznaczający udział liczby wyrazów odnalezionych w innych tekstach do całkowitej liczby wyrazów w badanym dokumencie) oraz z 34,5% do 1,9% (współczynnik definiowany analogicznie jak poprzedni, przy czym brane pod uwagę są tylko frazy o długości powyżej 25 wyrazów). W tym czasie praca zyskała 2.407 wyrazów (wzrost o 23,2%), 17.817 znaków (wzrost 23,0%) oraz 15 przypisów (wzrost o 115%). W takiej też formie, zarówno w wersji papierowej, jak i na płycie CD, została włączona do akt osobowych studenta.

Edukacji Narodowej w Krakowie) stwierdzono znaczące niewykorzystanie wykupionych limitów sprawdzeń w programach antyplagiatowych. Łączna kwota niegospodarnie wydatkowanych środków wyniosła 63.536,39 zł.

- *Na Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie zakupiono prawo do używania programu antyplagiatowego, ale w okresie obowiązywania zawartej umowy (17 miesięcy) wykorzystano zaledwie niecałe 3% zapłaconej puli dokumentów do zbadania. Przyczyną tego stanu było m.in. niepodjęcie przez kierownictwo uczelni, odpowiednio wcześniej, działań w celu zapewnienia jej pracownikom sprawnego korzystania z programu. Działania takie podjęto dopiero po 13 miesiącach obowiązywania umowy. Na zakup niewykorzystanej puli dokumentów i wdrożenie programu wydatkowano 47.314 zł.*

3.4.3. Wyniki badania obronionych prac programem antyplagiatowym

W trakcie kontroli przeprowadzono we wszystkich skontrolowanych uczelniach analizę łącznie 320 obronionych prac dyplomowych. W przypadku 167 prac, które były uprzednio poddane badaniem z użyciem komputerowego programu antyplagiatowego, dokonano analizy wyników tego badania. Pozostałe 153 prace zbadano w programie Plagiat.pl. W 35 pracach, obronionych na dziewięciu³⁹ uczelniach, stwierdzono występowanie nieoznaczonych zapożyczeń z innych utworów lub stron internetowych, przy czym w 28 przypadkach charakter tych zapożyczeń, zdaniem NIK, nie uzasadniał stwierdzenia, że prace te były plagiatem. Ich występowanie może jednak świadczyć o nieskuteczności sprawowanej opieki promotorskiej.

- *Na Uniwersytecie Technologiczno-Humanistycznym im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu w 18 z 20 zbadanych prac fragmenty zidentyfikowane przez program antyplagiatowy jako tożsame z innymi źródłami stanowiły krótkie frazy, a ich zbieżność z przywołanym źródłem była przypadkowa lub stanowiły one prawidłowo oznaczone cytaty, których objętość i zakres był uzasadniony ze względu na charakter pracy. W dwóch pracach umieszczono odesłania do stron internetowych i innych materiałów w taki sposób, że utrudnione lub niemożliwe było poznanie źródła pochodzenia powołanych materiałów. W jednej z nich w sposób jednoznaczny nie określono autorstwa przywołanych informacji w ok. 3% pracy, w drugiej zaś w ponad 20% pracy. W jednej z prac (ocenionej przez promotora na dostateczny plus, a przez recenzenta na dobry) umieszczono odesłania m.in. do stron internetowych www.ściągga.pl, www.wkuwanko.pl, www.chomikuj.pl. Promotor wyjaśniła: „(...) błędy popełnione w odniesieniu do materiałów pochodzących z Internetu, były nieumyślne i nie stanowiły celowego działania naruszenia praw autorskich. (...) W kwestii braku źródeł pochodzenia materiałów (...) uchybienia wskazują na przeoczenie, a nie działanie umyślne (...)”.*

Nieoznaczone cytaty w znacznej skali i o istotnym znaczeniu NIK wykryła w siedmiu pracach (pięciu na Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie i dwóch na Uniwersytecie Wrocławskim). O nieprawidłowościach tych, na podstawie art. 51 ust. 4 ustawy o NIK, poinformowano rektorów ww. uczelni.

- *Na Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w wyniku sprawdzenia przy użyciu programu antyplagiatowego 40 obronionych w okresie objętym kontrolą prac dyplomowych, w pięciu z nich (promotorem była ta sama osoba) stwierdzono naruszenie przepisów o prawie autorskim. Poinformowany o tych nieprawidłowościach rektor uczelni przedstawił informacje dotyczące podjętych kroków w sprawie czterech z ww. pięciu prac. Dwie komisje powołane do wyjaśnienia spraw uznały, że we wszystkich pracach zasadniczy cel pracy został zrealizowany, a wyniki prac własnych uzyskane przez autorów stanowią ich osiągnięcia. Stwierdziły one, że we wszystkich analizowanych pracach problemem jest właściwy, prawidłowy, zgodny z zasadami opis aktualnego stanu wiedzy, redakcja pracy i powoływanie się na wykorzystane źródła; nieudolność i niedbałość autorów w tym względzie jest bardzo daleko posunięta, co jest szczególnie widoczne w rozdziałach wprowadzających, dotyczących przeglądu literatury. Komisje uznały, że nie znajdują wystarczająco silnych podstaw merytorycznych, wynikających z naruszenia praw autorskich, do wszczęcia procedury pozbawienia tytułu inżyniera autorów [...] prac.*

³⁹ Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie, Politechnika Koszalińska, Politechnika Świętokrzyska w Kielcach, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu, Uniwersytet w Białymstoku, Uniwersytet Wrocławski.

- W dniu 29 stycznia 2014 r. kontroler NIK poinformował rektora Uniwersytetu Wrocławskiego o ustaleniach wskazujących na nieprawidłowości w działalności Uczelni w związku ze stwierdzonymi przypadkami nieoznaczonych zapożyczeń w dwóch pracach dyplomowych. Tego samego dnia władze uczelni powołały dwie komisje eksperckie ds. zbadania ewentualnych nieprawidłowości w tych pracach. Powołana na jednym z wydziałów trzysobowa komisja ekspercka, w wyniku zbadania kwestionowanej pracy magisterskiej, wskazała na naruszenie zasad prawidłowego cytowania, co także znalazło wyraz w niskiej ocenie pracy, przedstawionej przez promotora i recenzenta. Niemniej, przedmiotowa komisja nie stwierdziła plagiatu jawnego oraz potwierdziła ogólną ocenę pracy na poziomie dostatecznym. W przypadku drugiej z prac magisterskich, obradująca na innym wydziale komisja ekspercka orzekła, iż poddana badaniu praca nie ma charakteru samodzielnego i nosi znamiona plagiatu. Specjaliści w dziedzinie potwierdzili, iż praca magisterska jest w dużej mierze kompilacją dwóch prac doktorskich oraz jednej pracy magisterskiej, dostępnych w Internecie i nieujętych w bibliografii analizowanej pracy. Wobec powyższego komisja jednogłośnie uznała, iż stopień użycia cudzych tekstów nie pozostawia wątpliwości co do tego, że poddana badaniu praca magisterska jest plagiatem. W toku prac tej komisji wyjaśnienia złożyła promotor pracy, która podkreśliła, iż nie otrzymała do wglądu w żadnej formie raportu z badania programem antyplagiatowym. Sprawa skierowana została do zespołu radców prawnych celem nadania jej dalszego biegu.

3.5 Recenzje i egzaminy dyplomowe

Wymogi dotyczące dokumentowania przebiegu studiów ujęte są w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 14 września 2011 r. w sprawie dokumentacji przebiegu studiów⁴⁰. Zgodnie z § 4 ust. 1 pkt 11–13 w teczce akt osobowych studenta przechowywane są m.in. egzemplarz pracy dyplomowej, recenzję (recenzje) pracy dyplomowej i protokołu egzaminu dyplomowego. Badaniem dokumentacji objęto 50 losowo wybranych teczek w każdej skontrolowanej jednostce. Pewne braki w dokumentacji stwierdzono w trzech uczelniach spośród 14 objętych kontrolą. Polegały one na: braku podpisu recenzenta na recenzji w 2 z 50 badanych dokumentów (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach), braku w dokumentacji pracy dyplomowej w wersji papierowej oraz pracy dyplomowej w wersji elektronicznej (Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu) oraz braku w dokumentacji dyplomu i suplementu do dyplomu (Uniwersytet Wrocławski). Ponadto w Uniwersytecie Technologiczno-Humanistycznym im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu ustalono, iż w jednym przypadku nierzetelnie sporządzono protokół egzaminu dyplomowego – zamieszczona w nim ocena recenzenta pracy (bardzo dobry) nie była zgodna z oceną pracy zawartą w recenzji (dobry), w efekcie komisja wykorzystwała wyższą ocenę do ustalenia ostatecznego wyniku studiów.

Jak wynika z przeprowadzonych badań, wszystkie recenzje w formie opisowej zawierały m.in. ocenę doboru i wykorzystania źródeł. We wszystkich skontrolowanych uczelniach prawidłowo dokumentowano przeprowadzenie egzaminów dyplomowych. W jednej ze szkół wyższych niewłaściwy był sposób jego organizacji – egzaminem dyplomowym przeprowadzonym przez jedną komisję w jednym dniu objęto zbyt dużą liczbę studentów.

- Na Uniwersytecie Technologiczno-Humanistycznym im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu w roku akademickim 2012/2013 egzamin dyplomowy absolwentów Wydziału Ekonomicznego i Wydziału Transportu i Elektrotechniki został zorganizowany w taki sposób, że w jednym dniu, przed jedną komisją do egzaminu przystępowało 29–37 absolwentów ww. wydziałów. Zdaniem NIK egzamin dyplomowy powinien być zorganizowany w taki sposób, by student mógł wypełnić wszystkie wymagane warunki, w tym zaprezentować (zreferować) przed promotorem i pozostałymi członkami komisji egzaminacyjnej, pracę dyplomową, w sposób dowodzący swego wkładu autorskiego. Budzi wątpliwość zrealizowanie tego wymogu przez tak liczne grupy studentów w ciągu jednego dnia (np. w dniu 4 lipca 2013 r. egzamin 37 studentów trwał, jak wynika z wyjaśnień, siedem godzin, co oznacza, że na wszelkie czynności związane z przeegzaminowaniem studenta przeznaczano średnio około 10 minut). Przedstawione przez dziekanów wydziałów uzasadnienie podjętych decyzji o licznych grupach egzaminacyjnych, takie jak ułatwienie dojazdu studentom, inne obowiązki promotorów, czy też gotowość studentów do przystąpienia do egzaminu, należy uznać za pozamerytoryczne, które w związku z tym nie powinny sankcjonować takich rozwiązań.

⁴⁰ Dz. U. Nr 201, poz. 1188.

3.6 Działania podejmowane w przypadkach wykrycia naruszeń praw autorskich

W czterech uczelniach (Politechnika Świętokrzyska, Uniwersytet Szczeciński, Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu, Uniwersytet w Białymstoku) nie określono jednoznacznie sposobu postępowania nauczycieli akademickich w przypadku stwierdzenia naruszenia praw autorskich. W pozostałych uczelniach sposoby te wynikały bezpośrednio z procedur korzystania z programów antyplagiatowych.

W okresie objętym kontrolą prowadzono postępowania (wyjaśniające lub dyscyplinarne) w łącznie siedmiu sprawach, dotyczących naruszeń praw autorskich w pracach dyplomowych (po jednej sprawie w: Politechnice Koszalińskiej, Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach, Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Uniwersytecie Szczecińskim, Uniwersytecie w Białymstoku oraz dwie sprawy w Uniwersytecie Wrocławskim⁴¹). Poza jednym, postępowania były prowadzone zgodnie z przepisami ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 6 grudnia 2006 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego wobec studentów⁴².

- *W okresie objętym kontrolą na Uniwersytecie w Białymstoku wszczęto jedno postępowanie dyscyplinarne w stosunku do studenta, który przedłożył do obrony pracę dyplomową zawierającą nieuprawnione zapożyczenia oraz sporządził niewłaściwe przypisy. W wyniku postępowania ukarano obwinionego karą nagany z ostrzeżeniem. Skierowano również zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa plagiatu do prokuratury, która odmówiła wszczęcia dochodzenia w sprawie.*
- *Na Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach w badanym okresie miał miejsce jeden przypadek sformułowania podejrzenia o naruszenie praw autorskich. Osobą, która powzięła wątpliwość co do samodzielności pracy – już po dopuszczeniu do obrony – był recenzent, który skierował ją do sprawdzenia w systemie antyplagiatowym. Badanie wykazało, że praca w znacznej mierze została skopiowana z pracy napisanej w 2008 r. na innej uczelni. Rektor, stosownie do obowiązku wynikającego z art. 214 ust. 4 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, polecił przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego. Po przeprowadzeniu go rzecznik dyscyplinarny ds. studenckich zarzucił studentce popełnienie plagiatu w pracy licencjackiej, w związku z czym zawniósł o wszczęcie postępowania przez komisję dyscyplinarną i wymierzenie kary relegowania z uczelni. Jednocześnie rektor wstrzymał postępowanie w sprawie nadania tytułu zawodowego. Komisja dyscyplinarna ds. studenckich, po zapoznaniu się z dokumentacją oraz przeprowadzeniu posiedzenia, w trakcie którego wysłuchano obwinionej, promotora i recenzenta, uznała studentkę za winną zarzucanego jej czynu i orzekła o udzieleniu kary relegowania z uczelni.*

Nieprawidłowości w wyjaśnianiu podejrzenia popełnienia plagiatu NIK stwierdziła na Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Podjęte zostały co prawda działania w sprawie podejrzenia popełnienia plagiatu w pracy magisterskiej złożonej przez jednego ze studentów, ale zamiast niezwłocznego wdrożenia postępowania wyjaśniającego, umożliwiono magistrantowi korektę tej pracy oraz jej obronę na zasadach i w terminie nieprzewidzianych w regulaminie studiów. Postępowanie wyjaśniające wszczęto dopiero po przedstawieniu przez studenta drugiej wersji pracy dyplomowej, która również wzbudziła wątpliwości uczelni w zakresie naruszenia praw autorskich.

Z kolei na Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach NIK stwierdziła przypadki niepodejmowania działań, wymaganych przepisami prawa w sytuacji podejrzenia plagiatu. Wyniki kontroli wskazały na niektóre przyczyny takiego działania.

⁴¹ Ponadto w okresie objętym kontrolą na Uniwersytecie Wrocławskim miały miejsce trzy przypadki, w których osoby prowadzące zajęcia dydaktyczne z przedmiotu, w ramach zaliczenia którego student dopuścił się plagiatu, podjęły decyzję o niezaliczeniu zajęć i konieczności powtórzenia w nich w kolejnym roku akademickim.

⁴² Dz. U. Nr 236, poz. 1707.

- Mimo że na jednym z wydziałów miały miejsce przypadki uznania za plagiat pięciu prac, nie została powołana komisja do wyjaśnienia tych spraw, przewidziana w uczelnianej procedurze antyplagiatowej. W wyniku narad przeprowadzonych z udziałem dziekana wydziału, dyrektora instytutu, promotora pracy i operatora systemu, po przeprowadzeniu rozmów ze studentem, zapadała decyzja o ponownym napisaniu pracy, wyznaczeniu nowego tematu, terminu złożenia pracy oraz egzaminu dyplomowego i sprawdzeniu jej w systemie antyplagiatowym.
- W trzech przypadkach sprawdzeniu przez system antyplagiatowy poddano teksty niebędące ostateczną, przeznaczoną do obrony wersją pracy złożoną w dziekanacie, co było niezgodne z obowiązującą w uczelni procedurą antyplagiatową. Operator systemu wyjaśnił: „Podałem te prace sprawdzeniu, gdyż nie miałem do nich zaufania i obawiałem się, że jeśli zostaną złożone w dziekanacie to, z uwagi na ewidentność popełnienia plagiatów, trzeba będzie uruchomić całą procedurę wynikającą z powszechnie obowiązujących przepisów oraz regulacji uczelnianych, tj. przeprowadzić postępowanie wyjaśniające, dyscyplinarne, a także zgłosić popełnienie plagiatu do prokuratury, co zamknęłoby tym studentom możliwość ukończenia studiów magisterskich”. Promotor sprawdzonej w systemie części pracy jednego ze studentów podała m.in.: „W wersji elektronicznej nie wpłynęła do mnie cała praca, a tylko rozdział metodologiczny i część badawcza. Moje poważne wątpliwości budziła właśnie część empiryczna, która napisana była językiem niezwykle fachowym, nie zawierała żadnych usterek interpunkcyjnych, czy stylistycznych. O swoich wątpliwościach rozmawiałam ze studentem, który na moje zarzuty o niesamodzielność i prawdopodobne zapożyczenie skądś obszernych fragmentów pracy, podtrzymywał swoje stanowisko, że wszystko napisał sam (...). Wobec nieprzejednanego stanowiska studenta zdecydowałam się na umieszczenie złożonej u mnie części wersji elektronicznej pracy dyplomowej do systemu antyplagiatowego. (...) Okazało się, że część badawcza jest w całości przekopiowanym raportem zamieszczonym na stronach internetowych (...). Podczas rozmowy [z przełożonym] opisałam sytuację, podkreśliłam, że to co było skierowane do systemu antyplagiatowego nie było ostateczną wersją pracy, lecz obszernym fragmentem. Jednocześnie poinformowałam o [sytuacji studenta] i zasugerowałam, by złożył podanie o przedłużeniu terminu złożenia pracy do obrony, by miał czas, aby spokojnie poprawić pracę”.

3.7 Pozostałe zagadnienia związane z przedmiotem kontroli

3.7.1. Inne działania o charakterze edukacyjnym i prewencyjnym

Na niektórych uczelniach prowadzono związane z ochroną praw autorskich działania o charakterze edukacyjnym i prewencyjnym, skierowane do całej społeczności akademickiej.

- W objętym kontrolą okresie Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego w Kaliszu prowadziła działania edukacyjne związane z ochroną praw własności intelektualnej. Dla podkreślenia wagi przestrzegania praw autorskich wśród studentów i nauczycieli akademickich na uczelni przeprowadzono cykl wykładów związanych z patologiami w nauce i rozpowszechniano informacje związane z ochroną praw autorskich w mediach uczelnianych.

W wielu uczelniach (m.in. Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu, Uniwersytecie Wrocławskim) obowiązywały także kodeksy etyki.

- Według kodeksu etyki pracownika, obowiązującego w Uniwersytecie Technologiczno-Humanistycznym im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu, nauczyciele akademicy byli zobowiązani m.in. do przestrzegania zasad uczciwości naukowej, niedopuszczania do fabrykowania, fałszowania czy plagiatowania wyników badań naukowych, przeciwstawiania się nierzetelności w ich upowszechnianiu, w aplikowaniu o fundusze badawcze oraz w prowadzeniu i recenzowaniu badań naukowych. Dokument ten stanowi, że nauczyciel akademicki przekazuje studentom i doktorantom najnowszą wiedzę w zakresie prowadzonego przedmiotu, informując o autorskim wkładzie określonych uczonych lub zespołów badawczych w dokonania poznawcze, a także, że zobowiązany jest on zwalczać przejawy nieuczciwości intelektualnej studentów.

3.7.2. Ewaluacja i audyt wewnętrzny

Skontrolowane uczelnie nie prowadziły ewaluacji podejmowanych działań pod kątem ich skuteczności i adekwatności do stwierdzonych zagrożeń. Analiza taka została zaplanowana w Politechnice Koszalińskiej na 2014 r. jako zadanie „Promowanie idei poszanowania praw autorskich i uczciwości intelektualnej w edukacji i nauce”. Tylko w jednej z objętych kontrolą uczelni przeprowadzono audyt wewnętrzny dotyczący zagadnień objętych kontrolą.

- W 2013 r. w Uniwersytecie Przyrodniczo-Humanistycznym w Siedlcach zostało przeprowadzone zadanie audytowe „Funkcjonowanie i wykorzystanie systemu antyplagiatowego w UPH”. W jego wyniku audytor wewnętrzny przedstawił m.in. następujące zalecenia dla wszystkich wydziałów: zgłaszanie problemów technicznych związanych z funkcjonowaniem systemu bezpośrednio administratorowi systemu, organizacja szkoleń dla operatorów w zakresie jego prawidłowej obsługi, informowanie studentów we właściwym czasie o konieczności przedłożenia prac w terminie wystarczającym na przeprowadzenie procedury weryfikacyjnej w systemie. Audytor zaproponował wprowadzenie dodatkowych regulacji w obowiązującej procedurze w zakresie systemu zastępstw operatorów. Ponadto dla Wydziału Nauk Ekonomicznych i Prawnych przedstawiono m.in. zalecenie wyeliminowania przypadków badania prac nieobjętych procedurą wewnętrzną.

W żadnej z objętych kontrolą uczelni ryzyko wystąpienia plagiatów nie było oceniane przez ich władze jako wysokie.

- W sporządzonym w grudniu 2012 r. rejestrze ryzyk (mapie ryzyka) Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach znalazły się dwa zidentyfikowane ryzyka z zakresu objętego przedmiotem kontroli, tj. naruszenie praw własności intelektualnej oraz plagiat. W obydwu przypadkach siłę oddziaływania ryzyka określono jako średnią, zaś prawdopodobieństwo jego wystąpienia jako niskie. W odniesieniu do pierwszego z ww. ryzyk priorytet kierownictwa (nadawany po ocenie istotności ryzyka) został określony jako niski, zaś dla drugiego – średni.
- Na Politechnice Świętokrzyskiej w Kielcach w latach 2011–2012 w rejestrze ryzyk nie ujęto ryzyka występowania plagiatów. Jak wyjaśnił rektor uczelni, (...) w trakcie oceny ryzyka, dokonywanej przez uprawnione osoby, w odniesieniu do celów i zadań priorytetowych na lata 2012–2013, kwestia naruszania praw autorskich w pracach studenckich nie była oceniona jako ryzyko kluczowe lub poważne. Uznano, iż w tym obszarze ryzyko kształtuje się na poziomie nieznacznym i podlega monitorowaniu poprzez bieżącą analizę i weryfikację prac studenckich przez promotorów, co stanowi wystarczający mechanizm kontrolny zapobiegający zmaterializowaniu się ryzyka w tym obszarze.

3.7.3. Oceny dokonywane przez Polską Komisję Akredytacyjną

W okresie objętym kontrolą Polska Komisja Akredytacyjna prowadziła oceny programowe lub instytucjonalne na wszystkich skontrolowanych uczelniach. Ocenie programowej poddano 56 kierunków, a ocenie instytucjonalnej – 5 wydziałów. W niektórych raportach z wizytacji Polskiej Komisji Akredytacyjnej poruszano wybrane kwestie związane z ochroną praw autorskich w pracach dyplomowych, w szczególności: składanie oświadczeń o samodzielności pracy, liczbę dyplomantów przypadających na jednego promotora, informowanie studentów o zasadach poszanowania własności intelektualnej, stosowanie programów antyplagiatowych.

- W badanym okresie Polska Komisja Akredytacyjna przeprowadziła w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu dwie oceny programowe dla kierunków logistyka⁴³ oraz architektura krajobrazu⁴⁴. W raporcie dotyczącym ustaleń i ocen z wizytacji pierwszego z tych kierunków wskazano m.in. na słabość w procesie dyplomowania z uwagi na brak stosowania programu antyplagiatowego. Komisja wskazała jednocześnie na konieczności zwiększenia nadzoru promotora nad samodzielnością przygotowywania prac dyplomowych, bądź wprowadzenie systemu antyplagiatowego. Z kolei w ramach wizytacji na kierunku architektura krajobrazu uzyskano potwierdzenie informowania studentów (w toku prowadzonych zajęć) o konieczności poszanowania praw autorskich. W raporcie wskazano również narzędzia służące ocenie i zapewnieniu jakości kształcenia, tj. system zapobiegania zjawiskom patologicznym, na który składają się m.in. regulacje zawarte w regulaminie antyplagiatowym czy też w Kodeksie etyki studenta.
- W kontrolowanym okresie Polska Komisja Akredytacyjna przeprowadziła łącznie 12 wizytacji celem oceny jakości kształcenia na poszczególnych wydziałach Uniwersytetu Szczecińskiego⁴⁵. W 8 z ww. przypadków w raportach odniesiono się do zasad sprawowania opieki promotorskiej i zagadnień związanych z ochroną praw autorskich. W 2 raportach dotyczących Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania⁴⁶ Komisja wskazywała na zbyt dużą liczbę dyplomantów objętych opieką promotorską (od 30 do 50 osób), a jednocześnie zbyt małą liczbę godzin kontaktowych z promotorem w ramach seminarium, mogących skutkować niską jakością prac dyplomowych.

⁴³ Prowadzonym na poziomie inżynierskich studiów pierwszego stopnia w formie stacjonarnej i niestacjonarnej.

⁴⁴ Prowadzonym na poziomie studiów pierwszego stopnia (inżynierskich) prowadzonym w formie studiów stacjonarnych i niestacjonarnych.

⁴⁵ W tym: 10 ocen programowych, 2 oceny instytucjonalne.

⁴⁶ Kierunek ekonomia oraz informatyka i ekonometria.

- W badanym okresie Polska Komisja Akredytacyjna w ramach oceny programowej oceniła pozytywnie wszystkie poddane ocenie kierunki prowadzone przez Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu (transport, elektrotechnika, towaroznawstwo, technologia chemiczna). Pozytywnie oceniono efekty działań naprawczych podejmowanych na kierunku elektrotechnika w roku akademickim 2010/2011, polegających na ograniczeniu zbyt dużego poprzednio obciążenia pracowników zajęciami dydaktycznymi i pracami dyplomowymi. W 2013 r. PKA dokonała oceny instytucjonalnej Wydziału Informatyki i Matematyki, formułując ocenę warunkową. Zalecony zakres działań naprawczych zawierał następujące wskazania dotyczące procesu dyplomowania: zmniejszenie udziału doktorów w procesie dyplomowania na poziomie magisterskim oraz obciążeń poszczególnych promotorów; zwrócenie uwagi na recenzowanie prac przez doktorów oraz na jakość prac dyplomowych, w tym ich ocenę; zwiększenie liczby pytań na egzaminie dyplomowym oraz liczby oferowanych tematów prac dyplomowych.

W dwóch raportach zawarte zostały ustalenia oparte na badaniu za pomocą programu antyplagiatowego wybranych prac dyplomowych.

- W raportach z wizytacji Polskiej Komisji Akredytacyjnej na kierunku geografia (studia I i II stopnia) oraz na kierunku ochrona środowiska (studia I stopnia) w Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, po zbadaniu – odpowiednio – 18 i 15 losowo wybranych prac dyplomowych z lat 2008–2011, przeprowadzonym m.in. pod kątem podobieństwa do źródeł internetowych, nie sformułowano uwag w tym zakresie.

3.7.4. Ustalenia wskazujące na zagrożenie mechanizmami korupcyjnymi

W toku kontroli NIK pojawiły się informacje prasowe o stwierdzonych w Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach przypadkach „przychylnego sprawdzania prac licencjackich”, „pomocy przy ich pisaniu” oraz „zaliczania seminarium” przez jednego z wykładowców w zamian za łapówkę. W wyniku postępowania dyscyplinarnego nauczyciel ten został zawieszony w pełnieniu obowiązków nauczyciela akademickiego, a następnie rozwiązany został z nim stosunek pracy. O podejrzeniu popełnienia przestępstwa rektor niezwłocznie powiadomił prokuraturę. W okresie objętym kontrolą żaden student nie przystępował do obrony pracy dyplomowej u wykładowcy podejrzanego o ww. praktyki.

3.8 Wyniki ankiety studenckiej

W trakcie kontroli anonimowemu badaniu ankietowemu w formie ankiety audytoryjnej we wszystkich jednostkach objętych kontrolą poddano 1.410 studentów pierwszego roku studiów II stopnia. Przedmiotem badania były m.in. opinie dotyczące odbytych zajęć z zakresu ochrony własności intelektualnej, zaliczonego seminarium licencjackiego, napisanej pracy licencjackiej (inżynierskiej). Z ankiety wynika, iż studentom przekazywano informacje o zasadach poszanowania praw autorskich⁴⁷. Ankietowani studenci w zdecydowanej większości wskazali, iż w trakcie swoich dotychczasowych studiów zostali poinformowani przez przedstawiciela uczelni bądź wykładowcę o zasadach cytowania literatury i materiałów w przygotowywanych w trakcie studiów opracowaniach (93,3% pozytywnych odpowiedzi), zasadach poszanowania cudzej własności intelektualnej (86,5%), obowiązujących na uczelni procedurach antyplagiatowych (83,6%), konsekwencjach popełnienia plagiatu (83,0%), formalnych wymogach obowiązujących w pracach licencjackich i zasadach cytowania literatury oraz materiału źródłowego (94,9%). Odnosząc się

⁴⁷ Pytanie brzmiało „Czy w trakcie studiów licencjackich został(-a) Pan(-i) poinformowany(-a) przez przedstawiciela uczelni/ /wykładowcę o takich kwestiach, jak: (...)”, a możliwe odpowiedzi (tak, nie) odnosiły się do: zasad poszanowania cudzej własności intelektualnej; zasad cytowania literatury i materiałów dokumentarnych w opracowaniach (referatach, pracach zaliczeniowych) przygotowywanych w trakcie studiów przez studenta; formalnych wymogów obowiązujących w pracach licencjackich i zasad cytowania literatury oraz materiału źródłowego; obowiązujących na uczelni procedur antyplagiatowych; konsekwencji popełnienia plagiatu przez studenta.

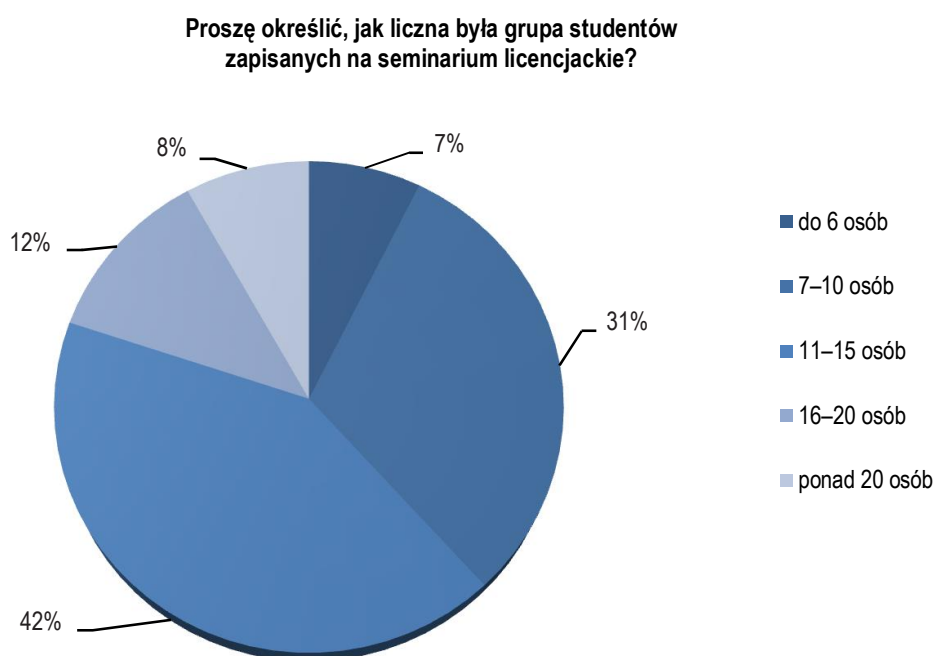
do zajęć z zakresu ochrony własności intelektualnej 17,9% ankietowanych studentów⁴⁸ uznało je za bardzo mało przydatne, mało przydatne lub zupełnie nieprzydatne; ocenę o średniej przydatności tych zajęć sformułowało 38,6% ankietowanych uczestniczących w takich zajęciach).

Znaczna część ankietowanych (27,9%) przyznała, że w trakcie studiów licencjackich zdarzały się sytuacje, w których praca dyplomowa oceniona jako plagiat nie została dopuszczona do obrony, ale równocześnie 11,9% badanych studentów posiadało wiedzę odnośnie sytuacji, w których praca dyplomowa kupiona w Internecie została pozytywnie oceniona i obroniona.

Jedno z pytań dotyczyło liczebności grup seminaryjnych, w których uczestniczyli ankietowani. Wyniki badania przedstawiono na wykresie.

Wykres nr 3

Liczba studentów zapisanych na seminarium licencjackie

Źródło: Wyniki ankiety.

Spośród ankietowanych studentów 91,7% podało, że w trakcie studiów licencjackich prowadzone było regularnie seminarium dyplomowe, a 82,3% respondentów potwierdziło, że uczestniczyli we wszystkich, bądź prawie wszystkich zajęciach seminaryjnych. W ich trakcie studenci mieli obowiązek zaprezentowania planu pracy, przedmiotu i celu pracy oraz metod badawczych (91,8% wypowiedzi). Promotorzy, jak podało 93,1% ankietowanych, sprawdzali studentom wstępne konspekty prac licencjackich oraz całą pracę, gdy już była gotowa. Zdaniem 11,8% ankietowanych

⁴⁸ Na pytanie „Jeżeli uczestniczył(-a) Pan(-i) w zajęciach dotyczących ochrony własności intelektualnej to proszę ocenić ich przydatność dla Pana(-i)”, odpowiedzi „mała”, „bardzo mała” lub „zupełnie nieprzydatne” udzieliło łącznie 181 osób z 1014, które odpowiedziały na to pytanie.

studentów, promotor sprawdzał prace licencjackie dopiero wówczas, gdy były ukończone⁴⁹. Większość ankietowanych (70,8%) wyraziła przekonanie, że promotor czytał ich prace bardzo dokładnie. Odmiennego zdania było 22,3% badanych⁵⁰.

⁴⁹ Na prośbę o ustosunkowanie się do stwierdzenia „Promotor sprawdzał studentom wstępne konspekty prac licencjackich oraz całą pracę gdy już była gotowa” odpowiedzi „tak” udzieliło 93,1% badanych, „nie” – 6,4%, a „nie wiem” – 0,5%. Odpowiedzi negatywnej na stwierdzenie „Promotor sprawdzał prace licencjackie dopiero wówczas, gdy były ukończone” udzieliło 87,2% ankietowanych, odpowiedzi „nie wiem” – 1%.

⁵⁰ Na prośbę o ustosunkowanie się do stwierdzenia „Jestem przekonany(-a), że mój promotor czytał moją pracę bardzo dokładnie” odpowiedzi „tak” udzieliło 70,8% badanych, „nie” – 22,4%, a „nie wiem” – 6,8%. W odniesieniu do stwierdzenia „Wydaje mi się, że mój promotor nie czytał mojej pracy zbyt dokładnie” odpowiedź „tak” wybrało 22,3% badanych, „nie” – 72,7%, a „nie wiem” – 5,0%.

4.1 Przygotowanie kontroli

Kontrola została poprzedzona kontrolą rozpoznawczą, przeprowadzoną w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie oraz na Uniwersytecie Warszawskim w I i II kwartale 2013 r. w zakresie ochrony praw autorskich w szkołach wyższych (nr R/13/001).

4.2 Postępowanie kontrolne i działania podjęte po zakończeniu kontroli

Postępowanie kontrolne

Kontrolę przeprowadzono w okresie od 23 października 2013 r. do 12 marca 2014 r. W wystąpieniach pokontrolnych oceniono procedury i działania podejmowane w celu przeciwdziałania oraz wykrywania naruszeń praw autorskich, a także działania podejmowane w przypadkach stwierdzenia naruszeń praw autorskich.

Wystąpienia o informacje do podmiotów niekontrolowanych

W związku z kontrolą wystąpiono na podstawie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f oraz art. 40 ust. 7 ustawy o NIK do Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego o informacje dotyczące działań w zakresie zapobiegania i wykrywania naruszeń praw autorskich w szkołach wyższych. W odpowiedzi Minister poinformowała m.in. o przygotowaniu projektu nowelizacji ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, wprowadzającej zobowiązanie uczelni do sprawdzania pisemnych prac dyplomowych przed egzaminem dyplomowym z wykorzystaniem programów antyplagiatowych, współpracujących z ogólnopolskim repozytorium prac dyplomowych. Włączenie uczelnianych baz prac dyplomowych do ogólnopolskiego repozytorium ma zwiększyć możliwości dokonywania porównań zarówno przez promotora, jak też przez Polską Komisję Akredytacyjną. Korzystać z tego systemu będą także członkowie Polskiej Komisji Akredytacyjnej. Minister podkreśliła, iż mając na uwadze konieczność wsparcia uczelni w działaniach na rzecz ograniczenia nierzetelności w przygotowaniu prac dyplomowych, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego – biorąc udział w opracowaniu nowego Programu Operacyjnego Wiedza, Edukacja, Rozwój (POWER), który zastąpi w latach 2014-2020 obecny Program Operacyjny Kapitał Ludzki – zadbało o możliwość realizacji priorytetu dotyczącego wsparcia informatycznych narzędzi wspomagania zarządzania uczelniami. Ponadto planowane doprecyzowanie zasad postępowania dyscyplinarnego prowadzonego wobec nauczycieli akademickich naruszających prawo lub obowiązki służbowe oraz powołanie nowego organu kolegiального – Konwentu Rzeczników, składającego się z prawników oraz ekspertów reprezentujących wszystkie obszary wiedzy, ma na celu poprawę jakości postępowań dyscyplinarnych prowadzonych przez uczelniane komisje dyscyplinarne.

Wystąpiono także do Przewodniczącego Polskiej Komisji Akredytacyjnej o informację dotyczącą ocen formułowanych przez Polską Komisję Akredytacyjną w zakresie zapobiegania i wykrywania naruszeń praw autorskich (plagiatów) w szkołach wyższych (publicznych i niepublicznych) w okresie objętym kontrolą. Z udzielonej wypowiedzi wynika, że Polska Komisja Akredytacyjna nie formułuje ocen w tym zakresie, natomiast jednym z elementów zapewnienia jakości procesu dyplomowania jest nadzór uczelni nad samodzielnością tworzenia prac dyplomowych. Służą temu internetowe systemy antyplagiatowe udostępnione Polskiej Komisji Akredytacyjnej przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego: Plagiat.pl, system antyplagiatowy Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie oraz PlagiatStop.

Działania podjęte po zakończeniu kontroli

Po kontroli, w 14 wystąpieniach pokontrolnych skierowanych do kierowników kontrolowanych jednostek zawarto oceny kontrolowanej działalności, w tym: 5 ocen pozytywnych, mimo stwierdzonych nieprawidłowości i 2 oceny negatywne. W pozostałych jednostkach została sformułowana ocena ogólna opisowa⁵¹. Wykaz skontrolowanych jednostek, osób kierujących tymi jednostkami, a także ocen kontrolowanej działalności zawartych w wystąpieniach pokontrolnych NIK, stanowi załącznik nr 5.3 do niniejszej Informacji.

Zastrzeżenia do wystąpienia pokontrolnego NIK zgłosili rektorzy Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Tarnowie, Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie oraz Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu.

Ustalenia kontroli stanowiły podstawę do sformułowania 36 wniosków pokontrolnych, dotyczących przede wszystkim:

- podjęcia działań mających na celu ograniczenie nadmiernego obciążania pracowników Uczelni obowiązkami promotorskimi oraz zapewnienie prowadzenia opieki promotorskiej w sposób gwarantujący prawidłowe prezentowanie zapożyczeń w pracach dyplomowych;
- zapewnienia przestrzegania wymogów rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie dokumentacji przebiegu studiów oraz postanowień regulaminu studiów;
- podjęcia działań w celu zapewnienia przestrzegania wewnętrznych procedur antyplagiatowych;
- dokonania przeglądu wewnętrznych procedur, mających na celu wykrywanie naruszeń praw autorskich, w celu zapewnienia ich spójności i adekwatności;
- podjęcia działań zmierzających do zwiększenia wśród studentów oraz promotorów prac dyplomowych znajomości przepisów ustawy o prawie autorskim oraz zasad poprawnego cytowania;
- zapewnienia pełnego wykorzystania usług wynikających z umów zawartych z dostawcą komputerowego programu antyplagiatowego;
- ponownego przebadania określonych prac dyplomowych pod kątem samodzielności napisania pracy i właściwego użycia zapożyczeń.

W związku z ujawnionymi nieprawidłowościami NIK skierowała do prokuratury zawiadomienie o uzasadnionym podejrzeniu popełnienia przestępstwa w związku z naruszeniem przepisów ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, dotyczące występowania nieoznaczonych zapożyczeń z cudzych utworów w pięciu pracach dyplomowych. W sprawie tej wszczęto dochodzenie.

Realizacja wniosków pokontrolnych

Wszyscy adresaci wystąpień pokontrolnych poinformowali Najwyższą Izbę Kontroli o zrealizowaniu wniosków pokontrolnych, bądź o podjęciu działań w celu ich realizacji. Otrzymane od adresatów wniosków pokontrolnych informacje wskazują, że 29 wniosków zostało zrealizowanych, a 7 jest w trakcie realizacji.

4.3 Finansowe rezultaty kontroli

Stwierdzone w wyniku kontroli nieprawidłowości w wymiarze finansowym⁵² wyniosły 63 536,39 zł. Całość tej kwoty dotyczyła niegospodarnego użytkowania zakupionych programów antyplagiatowych (znacznego niewykorzystania opłaconych limitów sprawdzeń – str. 20 Informacji).

⁵¹ Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie.

⁵² W kategorii A5. Kwoty wydatkowane z naruszeniem zasad należytego zarządzania finansami.

5.1. Analiza stanu prawnego

Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym⁵³ w art. 4 ust. 1 określa, że uczelnie są autonomiczne we wszystkich obszarach swojego działania, na zasadach określonych w ww. ustawie. Jak stanowi art. 159 tej ustawy (w brzmieniu obowiązującym w okresie objętym kontrolą), studia w uczelni są prowadzone jako studia pierwszego, drugiego stopnia lub jako jednolite studia magisterskie. Studia pierwszego stopnia są formą kształcenia, na którą są przyjmowani kandydaci posiadający świadectwo dojrzałości, kończąca się uzyskaniem kwalifikacji pierwszego stopnia. Studia drugiego stopnia to forma kształcenia, na którą są przyjmowani kandydaci posiadający co najmniej kwalifikacje pierwszego stopnia, kończąca się uzyskaniem kwalifikacji drugiego stopnia. Jednolite studia magisterskie są formą kształcenia, na którą są przyjmowani kandydaci posiadający świadectwo dojrzałości, kończąca się uzyskaniem kwalifikacji drugiego stopnia. Studia trzeciego stopnia to studia doktoranckie, prowadzone przez uprawnioną jednostkę organizacyjną uczelni, instytut naukowy Polskiej Akademii Nauk, instytut badawczy lub międzynarodowy instytut naukowy działający na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej utworzony na podstawie odrębnych przepisów, na które są przyjmowani kandydaci posiadający kwalifikacje drugiego stopnia, kończąca się uzyskaniem kwalifikacji trzeciego stopnia.

Jak stanowi art. 111 ust. 1 pkt 1 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, pracownicy naukowo-dydaktyczni są obowiązani kształcić i wychowywać studentów, w tym nadzorować opracowywanie przez studentów prac zaliczeniowych, semestralnych, dyplomowych, pod względem merytorycznym i metodycznym.

Zgodnie z art. 160 ust. 1 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym organizację i tok studiów oraz związane z nimi prawa i obowiązki studenta określa regulamin studiów. Zakres zawartych w nich regulacji określa rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 lipca 2011 r. w sprawie warunków, jakim muszą odpowiadać postanowienia regulaminu studiów w uczelniach⁵⁴. Sposób prowadzenia przez uczelnie dokumentacji przebiegu studiów określa rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 14 września 2011 r. w sprawie dokumentacji przebiegu studiów⁵⁵.

Jak stanowi art. 130 ust. 1 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, czas pracy nauczyciela akademickiego jest określony zakresem jego obowiązków dydaktycznych, naukowych i organizacyjnych. Zasady ustalania zakresu obowiązków nauczycieli akademickich, rodzaje zajęć dydaktycznych objętych zakresem tych obowiązków, w tym wymiar zadań dydaktycznych dla poszczególnych stanowisk, oraz zasady obliczania godzin dydaktycznych określa senat (art. 130 ust. 2 ww. ustawy).

Zgodnie z § 11 ust. 1 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 5 października 2011 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia (w brzmieniu obowiązującym od 1 października 2012 r.) wewnętrzny system zapewnienia jakości, odnoszący się do wszystkich etapów i aspektów procesu dydaktycznego, może uwzględniać działania uczelni w zakresie zapobiegania i wykrywania plagiatów.

⁵³ Dz. U. z 2012 r., poz. 572 ze zm.

⁵⁴ Dz. U. Nr 160, poz. 958.

⁵⁵ Dz. U. Nr 201, poz. 1188.

Z § 5 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie tytułów zawodowych nadawanych absolwentom studiów, warunków wydawania oraz niezbędnych elementów dyplomów ukończenia studiów i świadectw ukończenia studiów podyplomowych oraz wzoru suplementu do dyplomu⁵⁶, wynika, że warunkiem wydania dyplomu ukończenia studiów wyższych jest uzyskanie określonych w programie kształcenia efektów kształcenia i wymaganej liczby punktów ECTS, odbycie przewidzianych w programie kształcenia praktyk, złożenie egzaminu dyplomowego oraz pracy dyplomowej. Zgodnie z art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw, studenci przyjęci na studia przed dniem wejścia w życie przedmiotowej ustawy oraz w roku akademickim 2011/2012 studiowali według programów opracowanych na podstawie dotychczasowych przepisów do końca okresu przewidzianego w programie i planie studiów. Przepis ten daje podstawę do stosowania do studentów kończących studia w roku akademickim 2011/2012 i 2012/2013 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2008 r. w sprawie rodzajów tytułów zawodowych nadawanych absolwentom studiów i wzorów dyplomów oraz świadectw wydawanych przez uczelnie⁵⁷. Zgodnie z § 6 tego rozporządzenia, warunkiem wydania dyplomu ukończenia studiów wyższych było zrealizowanie przewidzianego w planach studiów i programach nauczania zakresu kształcenia, uzyskanie zaliczeń i złożenie wymaganych egzaminów oraz odbycie przewidzianych w programie nauczania praktyk, złożenie egzaminu dyplomowego lub pracy dyplomowej, jeżeli standardy kształcenia tak przewidują, oraz uzyskanie odpowiedniej liczby punktów ECTS określonych w standardach kształcenia. Tym samym dopuszczalna była rezygnacja z pisania prac dyplomowych na studiach pierwszego stopnia, jeśli nie przewidywały tego standardy kształcenia.

Warunki ocen dokonywanych przez Polską Komisję Akredytacyjną (oceny programowej na określonym kierunku studiów, poziomie i profilu kształcenia oraz oceny instytucjonalnej w podstawowej jednostce organizacyjnej uczelni) określa rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 29 września 2011 r. w sprawie warunków oceny programowej i oceny instytucjonalnej⁵⁸.

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego określa opis efektów kształcenia dla profilu ogólnoakademickiego oraz dla profilu praktycznego w obszarach kształcenia w zakresie: nauk humanistycznych; nauk społecznych; nauk ścisłych; nauk przyrodniczych; nauk technicznych; nauk medycznych, nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej; nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych, a także sztuki. W rozporządzeniu ujęto również opis efektów kształcenia prowadzącego do uzyskania kompetencji inżynierskich. W odrębnych rozporządzeniach zostały określone standardy kształcenia przygotowującego do zawodu nauczyciela⁵⁹ oraz dla kierunków studiów: weterynarii i architektury⁶⁰, kierunku lekarskiego, lekarsko-dentystycznego, farmacji, pielęgniarstwa i położnictwa⁶¹.

⁵⁶ Dz. U. Nr 196, poz.1167.

⁵⁷ Dz. U. z 2009 r. Nr 11, poz. 61.

⁵⁸ Dz. U. Nr 207, poz. 1232.

⁵⁹ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2012 r., poz. 131).

⁶⁰ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 29 września 2011 r. w sprawie standardów kształcenia dla kierunków studiów weterynarii i architektury (Dz. U. Nr 207, poz. 1233).

⁶¹ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 9 maja 2012 r. w sprawie standardów kształcenia dla kierunków studiów: lekarskiego, lekarsko-dentystycznego, farmacji, pielęgniarstwa i położnictwa (Dz. U. z 2012 r., poz. 631).

Na podstawie art. 69 ust. 1 pkt 3 w zw. z art. 9 pkt 11 i art. 68 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych⁶², rektor uczelni zobowiązany jest do zapewnienia adekwatnej, skutecznej i efektywnej kontroli zarządczej, której celem jest m.in. zapewnienie zarządzania ryzykiem.

Najważniejszym aktem prawnym regulującym prawa autorskie jest ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Zgodnie z art. 1 ust. 1 ustawy, przedmiotem prawa autorskiego jest utwór, tj. każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia. Stwierdzenie, że utwór stanowi przejaw działalności twórczej oznacza, że powinien on stanowić rezultat działalności o charakterze kreatywnym; przesłanka ta jest spełniona, gdy powstaje subiektywnie nowy wytwór intelektu⁶³. Drugą istotną przesłanką utworu podlegającego ochronie prawem autorskim jest jego indywidualny charakter. Sąd Najwyższy uznał, że „indywidualny charakter dzieła wyraża się w tym, że odbiega ono od innych przejawów podobnego działania w sposób świadczący o jego swoistości i niepowtarzalności”⁶⁴. W innym orzeczeniu Sąd Najwyższy stwierdził, że twórczość „jest zawsze przejawem indywidualnego ujęcia i w następstwie tego prowadzi do powstania rezultatu niepowtarzalnego i to bez względu na to, jaki jest rozmiar oryginalności rezultatu oraz jaka jest jego użyteczność i wartość. Nie są przejawem indywidualnego ujęcia rozwiązania rutynowe, stosowane w podobnych sytuacjach, w szczególności wynikające z przyjętych w danej sytuacji reguł postępowania. Indywidualnym ujęciem może być swoista kombinacja zastosowania tych reguł, podporządkowana oryginalnej koncepcji całości”⁶⁵. Orzecznictwo sądowe przesądziło, że „postać, jakość i rozmiary utworu”, „stopień wysiłku pracy umysłowej ani znaczna jej doniosłość”, „wartość, jaką dzieło obiektywnie reprezentuje”, nie mają znaczenia dla powstania ochrony prawnoautorskiej⁶⁶. Ochrona powstaje z chwilą ustalenia utworu (art. 1 ust. 3 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych) i każdy, kto stworzył utwór, może domagać się, by był uznawany za jego autora, chyba że w postępowaniu sądowym udowodni mu się, że nie jest autorem utworu albo że stworzone przez niego dzieło nie jest utworem w rozumieniu prawa autorskiego. Z ochrony korzysta zarówno utwór dokończony, jak i niedokończony (art. 1 ust. 3 i 4 ww. ustawy), całe utwory albo ich części, również ich szkice, projekty, plany, wersje wstępne – o ile spełniają same w sobie przesłanki utworu, o których była mowa wyżej. Jak stanowi art. 4 ustawy, nie stanowią przedmiotu prawa autorskiego akty normatywne lub ich urzędowe projekty; urzędowe dokumenty, materiały, znaki i symbole; opublikowane opisy patentowe lub ochronne; proste informacje prasowe.

Twórcy przysługują dwa rodzaje uprawnień do utworu, tj. prawa osobiste i prawa majątkowe. Prawa osobiste mają na celu ochronę szczególnego związku istniejącego pomiędzy autorem a utworem. Więż ta jest realizowana poprzez autorstwo (żądanie autora, aby inni nie przypisywali sobie autorstwa jego utworów), oznaczenie tego autorstwa (nazwiskiem, pseudonimem albo możliwość nieujawniania autorstwa – zachowanie anonimowości) – art. 16 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Do praw osobistych zaliczane jest np. prawo do decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności oraz zakaz ingerowania w jego treść i formę. Prawa osobiste twórcy są nieograniczone w czasie, trwają także po jego śmierci. Po śmierci twórcy

⁶² Dz. U. z 2013 r., poz. 885 ze zm.

⁶³ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 7 listopada 2007 r., I ACa 800/07.

⁶⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z 30 czerwca 2005 r. IV CK 763/04.

⁶⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z 15 listopada 2002 r. II CKN 1289/00.

⁶⁶ J. Barta, M. Czajkowska-Dąbrowska, Z. Cwiągalski, r. Markiewicz, E. Traple, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Wydanie IV, Zakamycze 2005 r., str. 74.

o jego prawa dbają zarówno osoby bliskie, spadkobiercy, jak i organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi. Natomiast prawa majątkowe to prawa do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz uzyskiwania z tego tytułu wynagrodzenia (art. 17 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych). Prawa majątkowe są ograniczone czasowo, tj. wygasają zasadniczo po upływie 70 lat od śmierci twórcy (art. 36 ww. ustawy). Gdy wygasają prawa majątkowe, utwór trafia do domeny publicznej – staje się wtedy dobrem, z którego wszyscy mogą korzystać (m.in. zwielokrotniać, publikować, umieszczać na stronie internetowej). Fakt, że utwór wszedł do domeny publicznej w związku z wygaśnięciem ochrony autorskich praw majątkowych nie oznacza, iż nie podlegają ochronie prawa osobiste, w tym przede wszystkim prawo do autorstwa. Przywłaszczenie sobie autorstwa utworu, który znajduje się w domenie publicznej, jest zatem plagiatem⁶⁷. Przedmiotem plagiatu może być tylko utwór (lub jego elementy twórcze), czyli taki rezultat pracy intelektualnej, który spełnia cechy twórczości (oryginalności i indywidualności), w stosunku do którego twórcy przysługuje autorskie prawo osobiste – prawo do autorstwa.

Art. 29 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych określa tzw. prawo do cytatu, ma ono jednak swoje granice: „Wolno przytaczać w utworach stanowiących samoistną całość urywki rozpowszechnionych utworów lub drobne utwory w całości, w zakresie uzasadnionym wyjaśnianiem, analizą krytyczną, nauczaniem lub prawami gatunku twórczości” (art. 29 ust. 1 ww. ustawy). Zgodnie z art. 34 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych „można korzystać z utworów w granicach dozwolonego użytku pod warunkiem wymienienia imienia i nazwiska twórcy oraz źródła. Podanie twórcy i źródła powinno uwzględniać istniejące możliwości. Twórcy nie przysługuje prawo do wynagrodzenia, chyba że ustawa stanowi inaczej”.

Termin „plagiat” nie należy do języka prawnego. W ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych występuje termin „przywłaszczenia autorstwa” (art. 115 ust. 1). W zależności od relacji pomiędzy pracą oryginalną a pracą stanowiącą „przywłaszczenia autorstwa” wyróżnia się plagiat jawny oraz plagiat ukryty. Fakt popełnienia plagiatu nie zależy od wielkości przejętego utworu.

Popełnienie plagiatu powoduje odpowiedzialność karną, cywilną lub dyscyplinarną. Odnośnie odpowiedzialności karnej, ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych stanowi: „Kto przywłaszcza sobie autorstwo albo wprowadza w błąd co do autorstwa całości lub części cudzego utworu albo artystycznego wykonania, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 3” (art. 115 ust. 1). Zachowania w tym zakresie penalizuje także Kodeks karny – art. 272 stanowi: „Kto wyłudza poświadczenie nieprawdy przez podstępne wprowadzenie w błąd funkcjonariusza publicznego lub innej osoby upoważnionej do wystawienia dokumentu, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3”. Odpowiedzialności cywilnej dotyczy art. 79 ust. 1 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, który stanowi, że uprawniony, którego autorskie prawa majątkowe zostały naruszone, może żądać od osoby, która naruszyła te prawa zaniechania naruszenia, usunięcia skutków naruszenia, naprawienia wyrządzonej szkody oraz wydania uzyskanych korzyści.

W stosunku do studenta przywłaszczenie autorstwa cudzego utworu może skutkować odpowiedzialnością dyscyplinarną (art. 211 w zw. z art. 214 ustawy) oraz odebraniem tytułu zawodowego (licencjata, magistra, inżyniera), jeżeli praca stanowiąca podstawę nadania tego tytułu

⁶⁷ S. Stanisławska-Kloc, *Plagiat i autoplaciat*, *Infos. Zagadnienia społeczno-gospodarcze*, nr 16 (108) z 27 lipca 2011 r., Wydawnictwo Sejmowe dla Biura Analiz Sejmowych. [http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/809AA726A2EBA65BC12578DA00426605/\\$file/Infos_108.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/809AA726A2EBA65BC12578DA00426605/$file/Infos_108.pdf), dostęp 29 września 2014 r.

okazała się plagiatem (art. 193). Zgodnie z art. 217 ust. 5 w odniesieniu do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego wobec studenta, któremu zarzuca się popełnienie plagiatu, nie stosuje się przedawnienia. Szczegółowy tryb postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego w stosunku do studentów określa rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 6 grudnia 2006 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego wobec studentów.

W przypadku kupna gotowej pracy dyplomowej możliwa jest odpowiedzialność na podstawie art. 272 Kodeksu karnego, a więc za wyłudzenie poświadczenia nieprawdy, jeśli doszło do wydania stosownego dyplomu lub świadectwa. Samo oferowanie prac, które następnie mają być upowszechnione z przywłaszczonym autorstwem stanowi co najmniej podżeganie lub pomocnictwo do przestępstwa z art. 115 ust. 1 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Kupowanie prac przygotowanych przez inne osoby i przypisanie sobie następnie własnego autorstwa jest przywłaszczeniem autorstwa lub wprowadzeniem w błąd co do autorstwa cudzego utworu. Zgoda faktycznego autora pracy w tym przypadku nie ma znaczenia⁶⁸.

⁶⁸ J. Barta, R. Markiewicz (red.), Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz, Warszawa 2011, str. 726.

5.2. Wykaz najważniejszych aktów normatywnych dotyczących kontrolowanej działalności

1. Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2012 r., poz. 572 ze zm.).
2. Ustawa z 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 ze zm.).
3. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2013 r., poz. 885 ze zm.).
4. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 14 września 2011 r. w sprawie dokumentacji przebiegu studiów (Dz. U. Nr 201, poz. 1188).
5. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie tytułów zawodowych nadawanych absolwentom studiów, warunków wydawania oraz niezbędnych elementów dyplomów ukończenia studiów i świadectw ukończenia studiów podyplomowych oraz wzoru suplementu do dyplomu (Dz. U. Nr 196, poz. 1167).
6. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 września 2011 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodach doktorskich, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. Nr 204, poz. 1200).
7. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego (Dz. U. Nr 253, poz. 1520).
8. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 5 października 2011 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia (Dz. U. z 2014 r., poz. 131).
9. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 lipca 2011 r. w sprawie warunków, jakim muszą odpowiadać postanowienia regulaminu studiów w uczelniach (Dz. U. Nr 160, poz. 958).
10. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 6 grudnia 2006 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego wobec studentów (Dz. U. Nr 236, poz. 1707).
11. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 29 września 2011 r. w sprawie warunków oceny programowej i oceny instytucjonalnej (Dz. U. Nr 207, poz. 1232).

5.3 Wykaz skontrolowanych jednostek, osób kierujących tymi jednostkami, a także ocen ogólnych kontrolowanej działalności zawartych w wystąpieniach pokontrolnych NIK

Lp.	Jednostka organizacyjna NIK przeprowadzająca kontrolę	Nazwa jednostki kontrolowanej	Imię i nazwisko kierownika jednostki kontrolowanej (rektora)	Ocena ogólna kontrolowanej działalności zawarta w wystąpieniu pokontrolnym
1.	Delegatura NIK w Białymstoku	Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży	dr hab. Robert Charmas, prof. PWSiIP	opisowa ⁶⁸
2.		Uniwersytet w Białymstoku	prof. dr hab. Jerzy Nikitorowicz (do 31 sierpnia 2012 r.), prof. dr hab. Leonard Etel (od 1 września 2012 r.)	opisowa
3.	Delegatura NIK w Kielcach	Politechnika Świętokrzyska w Kielcach	prof. dr hab. inż. Stanisław Adamczak	opisowa
4.		Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach	prof. dr hab. Regina Renz (do 31 sierpnia 2012 r.), prof. dr hab. Jacek Semaniak (od 1 września 2012 r.)	negatywna
5.		Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach	Prof. dr hab. Antoni Jówko (do 31 sierpnia 2012 r.), Dr hab. Tamara Zacharuk, prof. UPH (od 1 września 2012 r.)	opisowa
6.		Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu	prof. dr hab. inż. Mirosław Luft (do 31 sierpnia 2012 r.), prof. dr hab. inż. Zbigniew Łukasik (od 1 września 2012 r.)	opisowa
7.	Delegatura NIK w Krakowie	Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie	prof. dr hab. Stanisław Komornicki	opisowa
8.		Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie	prof. dr hab. Michał Śliwa	negatywna

⁶⁸ Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie.

Lp.	Jednostka organizacyjna NIK przeprowadzająca kontrolę	Nazwa jednostki kontrolowanej	Imię i nazwisko kierownika jednostki kontrolowanej (rektora)	Ocena ogólna kontrolowanej działalności zawarta w wystąpieniu pokontrolnym
9.	Delegatura NIK w Poznaniu	Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego w Kaliszu	prof. dr inż. Jan Chajda	pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości
10.		Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu	prof. dr hab. Marian Gorynia, prof. zw. UEP	pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości
11.	Delegatura NIK w Szczecinie	Politechnika Koszalińska	prof. dr hab. inż. Tomasz Krzyżyński (do 31 sierpnia 2012 r.), prof. dr hab. inż. Tadeusz Bohdal (od 1 września 2012 r.)	pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości
12.		Uniwersytet Szczeciński	prof. dr hab. Waldemar Tarczyński (do 31 sierpnia 2012 r.), prof. dr hab. Edward Włodarczyk (od 1 września 2012 r.)	pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości
13.	Delegatura NIK we Wrocławiu	Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu	prof. dr hab. Elżbieta Lonc	pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości
14.		Uniwersytet Wrocławski	prof. dr hab. Marek Bojarski	opisowa

5.4. Wykaz organów, którym przekazano informację o wynikach kontroli

1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej
2. Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
3. Marszałek Senatu Rzeczypospolitej Polskiej
4. Prezes Rady Ministrów
5. Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego
6. Minister Sprawiedliwości
7. Komisja Edukacji, Nauki i Młodzieży Sejmu RP
8. Komisja do Spraw Kontroli Państwowej Sejmu RP
9. Przewodniczący Polskiej Komisji Akredytacyjnej
10. Przewodniczący Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego
11. Przewodniczący Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich
12. Przewodniczący Konferencji Rektorów Publicznych Szkół Zawodowych
13. Prezes Fundacji Rektorów Polskich
14. Parlament Studentów Rzeczypospolitej Polskiej
15. Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej
16. Niezależne Zrzeszenie Studentów
17. Zrzeszenie Studentów Polskich